

# НАШ Вісник



OUR BULLETIN

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ — КВАРТАЛЬНИК

Рік I

ЖОВТЕНЬ — 1951 — ГРУДЕНЬ

№ 1

## ЗМІСТ:

В ОНУФРІСНКО — Полтава 1709  
Л. ПОЛТАВА — Втрата  
Й. ПОЗИЧАНЮК — Гуляйцільські хлопці  
І. СТОЦЬКИЙ — Я не зрадник  
Р. ВАСИЛЕНКО — Купуйте квіти запаши!  
В. РУ САЛЬСЬКИЙ — Дощ новела  
Г. НЕВАН — Останні чотири  
І СТОЦЬКИЙ — З мого щоденника  
Проф. С. ГАЄВСЬКИЙ — Спогади про В. Самійленка

В САМІЙЛЕНКО — Горе поета  
ДМ. ЧУВ — Коли шуміла троща  
С. ГАРАН — Як відкрили Австралію

\* \* \*

І. К. — Гарячка золота в Австралії  
Р. ВАСИЛЕНКО — Справа театру — сирва культури  
ЕСКА — Український театр у Мельборні  
Господарчо - правний інформатор  
Критика й бібліографія  
Г. НЕВАН — Гаврило Махорка



Ю. НАРБУТ. Зима.





## ВІД РЕДАКЦІЇ

Цим числом починаємо видання українського журналу, що мав би об'єднати навколо себе всі творчі сили наших журналістів, що опинилися на цьому континенті.

Даючи перевагу літературно-мистецькому та популярно-науковому матеріалові, що матиме для наших читачів велике виховне значення, ми одночасно будемо інформувати наше громадянство про всі форми українського життя в цілій Австралії: про працю нашої центральної організації О У А., про працю наших громад, церков, театрів, молодницьких та жіночих організацій, даватимемо правні поради тощо.

Англійська ж частина знайомитиме нас з життям Австралії, а також інформуватиме австралійського читача про нашу історію, мистецтво та нашу боротьбу проти одвічного ворога, що загарбав нашу батьківщину.

Тож, стаючи до такого важливого зав-

дання, закликаємо всі українські громади, всі наші організації, всіх наших письменників, науковців, журналістів, мистців та громадських діячів підтримати наш почин своєю співпрацею, щирими порадами, — а від наших читачів, кольпортерів і ширшого загалу чекаємо допомоги у справі розповсюдження журналу, від чого залежатиме матеріальна сторона, отже і саме його існування.

Одночасно, звертаємо увагу й на те, що журнал стоятиме цілком на понадпартійних позиціях, що даватиме широку можливість для всіх як для співпраці, так і для його поширення.

Так само мусимо зазначити, що через обмежені матеріальні можливості, журнал виходитиме спочатку раз на три місяці, тобто, як кварталник, а при першій можливості перейдемо на видання щомісячне.

Отже, з Вашою допомогою стаємо до праці.

Редакція журналу «НАШ ВІСНИК»

## УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ,

### «НАШ ВІСНИК»

журнал в Австралії, що містить оповідання, вірші, спогади, гуморески, нариси, популярно наукові статті, рецензії, а також інформує громадянство про наше культурне та громадське життя на цьому

континенті. Одночасно журнал подає як на своїх сторінках, так і листовно правні поради в різних питаннях нашого життя і праці.

\* \* \* \*

Умови передплати:

1. На квартал — 2 шил. 6 пен.
2. На півріччя — 5 шил.
3. На рік — 10 шил.

Ціна окремого примірника 2шил. 6 пен.

В разі переходу журналу з кварталника на місячник, внесена передплата буде відповідно перерахована.

Замовлення та передплату надсилати на адресу нашого головного уповноваженого:

Mr. W. Fokshan, 17 Acacia Street, Glenroy, Melbourne, Victoria.

У всіх редакційних справах та справах адміністрації просимо писати на адресу:

"Our Bulletin," Lot 56, Percy Street, Newport, Victoria, Australia.

Останній термін подачі матеріалу до наступного числа «Нашого Вісника» до 20 грудня 1951 року.

Редакція

Ліцензент І. Кенез. Редагує Редколегія.

Wm. Barnet, Printer, Gawler, S.A.

Замовлення накладу виконано видавництвом  
«ДНПРО»

Василь ОНУФРІЄНКО

# ПОЛТАВА

1709 РОКУ

Гримлять гармати. Чорні жерла  
 Вп'ялися в далеч. Мить одна —  
 І ось бугор з — під ніг зітерло,  
 Піднявся дим, немов стіна,  
 Сипнуло курявою й криком,  
 Повіяв чорний перегар,  
 І знов озвалась громом диким  
 Дуна гаряча. **Що там цар,**  
 Коли борня: чи жить, чи вмерти,  
 Коли така страшна ця гра,  
 Коли свобода пада мертво,  
 Коли ось попіл догора...  
 Гримить Полтава. Хмари й хмари.  
 Вогнем околиця росте.  
 І знов на штурм ідуть рейтар  
 І стелять трупом збитий степ.  
 Години йдуть. Яка відвага,  
 В синів козацької землі!..  
 Шумує сила, наче брага,  
 І помста дихає в імлі.  
 За все, за все: за давнє право,  
 За небо й сонце, за дуби...  
 Пускай синів своїх, Полтаво, —  
 Довічний свідку боротьби!..  
 Пускай синів, що грізно встали  
 І під твоїми ворітьми  
 Вогонь московської навали,  
 Стрічають вірними грудьми!..

Так, бій минув... лягла Полтава  
 В диму гарячім, наче квіт...  
 Хіба Полтава? — То держава  
 Умерла знов на сотні літ.

І крики знов. Гримить облога  
 І стогін котиться з імлі...  
 Шаліють Карла молодого  
 Землі північної орли.  
 Та гасне сила, дужа й чиста.  
 Смертельна хилиться пора.  
 І підіймається над містом  
 Долоня чорного Петра.  
 Що ж лицар півночі страшної,  
 Що стільки виміряв доріг,  
 Що на поля землі чужої  
 Ніс у походах смерть і сміх?!.  
 Спішить на Дніпр. Важка знемога  
 Додолу хилить. А відчай  
 Жене вперед. Страшна дорога!  
 Страшний чужий, незнаний край!  
 Спішить Мазепа. Мчать горою  
 Навіки вірні вершники.  
 Зігнула доля двох героїв  
 Нещадним помахом руки.  
 Десь смерть позаду чорнокрила  
 Вино побіди хижо п'є.  
 Лежить там, Карле, віща сила  
 І ймення гордее твое.  
 Байдужий шлях дзвінкого степу,  
 Байдужа синява ріки...  
 І Карл спішить, спішить Мазепа,  
 Спішать тривожні козаки.

## Л. ПОЛТАВА

## В Т Р А Т А

Якось дивно: багато друзів —  
 І самота,  
 Наче в квітками вишитім лузі —  
 Слід копита.  
 Щось непорушне, щось самоте —  
 Я в цій юрбі.  
 Хочеться мовити слово про спокій —  
 Тільки тобі.  
 Ти? І сьогодні ще добре не знаю,  
 Де ти була?  
 Чи на Дніпрі, чи на Дунаї  
 Спати лягла.  
 Перегукнулися нічю гармати,  
 Поле в снігу...

Де ж тебе ждати? Де виждати  
 Тінь дорогу?  
 Тут, понад Сеною сірі алеї...  
 Десь у снігах Сула...  
 Я не впізнаю і квітки тієї,  
 Що по тобі зросла.  
 Вмерли гармати. Поле воскресло.  
 Небо таке голубе,  
 Райдуг охоплюють перевесла...  
 Тільки нема тебе.  
 Тільки далеко, в нашій країні,  
 Слід копита,  
 Серце чиесь, дві задумані тіні,  
 І самота.

1949 р.

Йосип Позичанюк \*

ГУЛЯЙШЛЬСЬКІ ХЛОПЦІ

Ми й самі дивувались, що знову нам випало зустрітись у цьому степовому місті. Років п'ять тому розлетілась наша компанія. А хлопці були на підбір.

Леонід Ширяй принципово не визнавав насилля. Довідувався до лісу, як до своєї левади. Об'їзники спіймали його з латами, прив'язали за ноги до молоді берези і кров його не залляла. Водив герелицю хлопців на всі околиці села. У розпалі бою приборкував старих криштопільських парубків. Був царем вулиці. Як виведе бувало «Ой піду я в сад гуляти» — за трое гін чули. На сцену виходив — хлопці гикали зі сміху. Грав на скрипку, дрімбу, вищипував на бандурі, захлинався переборами на гармоні тяз на цимбалах, грав навіть на лірі. На весіллі вимантачував вихлясту польку й одночасно обговорював зі світелкою празникові масові сцени.

Денис Шаблюк — кочегар, машиніст і організатор робітничої мукомельної дружини «Жадного грама петльованки для Ленінграду». Перший виліз на вершок димаря в паровому млині. Попав на трансмісію, вал об рвав на ньому сорочку, а шкіра залишилась без ганджу. Не боявся вогню й припалював цигарки в паровичній топці. Спав у вогкій хаті над річкою. У дворі його досихав оріх, біліли наростями давні вишневі пеньки. Не знаю, чим він керувався, бо приносив на розпал скриньки з жидівського окопу, який був чомусь майже серед села.

Євмен Рубан міг загнудзати дикого коня. Мріяв про кінноту, навіть у Кавшкору поступив. Але за якийсь час його викинули. Не міг з нього лейтенант бути, не схвалював хл бозаготівель. Також не хотів радісно жити в артілі і колом відмахувався в д райуповноважених. Цікавився туризмом. Стрільяв дичину в Усурійському Краю й писав дядькові про самураїв.

Лавро Байдаченко возив шаландами кавуни до Херсону. Круглий рік купався в Дніпровому лимані. Служив на семи торговельних кораблях. Хотів побачити цілий світ. Заїздив до Стамбулу на кальяні, пражився під спечним сонцем у Бомбеї, коштував риж у Йокагамі. Любив кулачні бої, часом виходив на ринг побити рило якому небудь чемпіонові із Серпухова.

І так собі жили хлопці на світі, хоч і безпартійні. Агітаці в більшості не піддавались, до спілок не всім можна було пролізти. До того ж вони по-суті не були діялектиками, дещо по-своєму тлумачили

періцу стадію соціалізму. Твердили, ніби в житті виходить кожному по його спроможності або кожний бере, як може і скільки може. Одне слово, не з територіяльної тісноти, а цілком з інших причин довелось їм робити переселення.

Ширяй чкурнув на Далекий Схід. Служив підводником на Тихому Океані. Співав по неділях і навіть несвідома риба наслухала його переливи. Як відслужив своє — не вертався додому. Бродив по Зеленому Клині з кобзою й піснями. Шаблюк минув Біле море та й поїхав вантажити судаків до Мурманського. Рубан валив сосни на Амурі. Байдаченко — все в далекому плаванні.

Тепер дехто їхав вдпочити, а хто з родичами побачитись, дороги їх схрестились у вітряному степовому місті. Заходив саме Святий Вечір. Друзі згадали медову кутю, колядки, свячену воду. Та де ж ти куті посмакуєш? Рідко хто святкує. Вирішили зайти до звичайного місцевого ресторана і тут відзначити давнє пишнє свято.

Старий винар і стравонос пізнав Байдаченка, в двів хлопців до найдалшої кімнати, звинувся, зсунув два столи до купи, порадив щонайвишуканіші страви й напої. Він знав, з ким має справу, хвалився, що й сам бував серед моряків та смажив баранячі шашлики на корабельній кухні.

В сусідній великій кімнаті тіпався фортеп'яніст і страшно дерлась, сповіщаючи про розлуку з прикордонником Сенською, приобідна співачка Марі, яка походила з сім'ї Козолуїв.

— Ото були свята, коли я ще на шаланді шугав, — хвалився Лавро. — Як зведуть було крижан хрести на Водохрепта, ніби вхід до кришталевого палацу. Дванадцять мисливців били з двострільних рушниць, і два десятки голубів зривались над вербами.

— Або коляда, Денисе? Ідем вузькими вуличками, сніг вище перелазів, тихо потріскують чорні груші, і ваблять тебе оті червоні лисиці на обтушкованих вікнах.

Старий помічник кока носив холоднє і чисте, як ранія джерельна вода, зелене вино. Хлопці зичили один одному щастя на прийдешні роки. А кухонна співачка заламувала руки, видовжувала шию, загрожувала вигуками легковажному зальотникові.

— Чи не забув ти, Євмене, літати на коньках, як то було в нашому містечку на

свята? Тепер уже й стави поспускали, а було цілі різдвяні дні, як на весіллі...

Що колядки не випадало починати, то хлопці підтягли знану в Архангельську й у Владивостоці, в Тбілісі і Агадзрі українську пісню.

— Тіше там! — озвався якийсь писок з сусіднього стола.

Хлопці не звертали уваги. Пісня майнула поміж паперові гердани, шелеснула доморослими пальмами, вирвалася на двір і війнула сасніженими вулицями.

Вийшла, вийшла дівчинонька

В сад вишневий воду брать,

А за нею козаченько

Веде коня напувать.

Два вовкулаки — чорний і сіроокий — остаточно вийшли з рівноваги й, прийнявши скажений вигляд, приступили до друзів.

— Слишь, закрой гортань! Нам неприємно слухать ето пеніє.

Матрос одним вухом слухав. Не обертаючись, торкнув ліктем Рубана. Той підвівся, смикнув за вилоги свій піджак, кинув зрівноважено до чорного:

— Доїдайте свої бички і негайно шкрябайте спати. Інакше це може зашкодити вашим органам травлення.

Чорний моргнув до сіроокого.

— Ми самі знаєм, када нам спать ітїть. Вот ти закрой...

І не встиг договорити. Рубан узяв чорного правою рукою за барки, підніс і так видовженого поволік до дверей, дав кулаком межі очи та й кинув у сніг.

Вернувся до столу з таким спокоєм і певністю, що друзі не вважали за потрібне слухати його звіту, а на знак схвалення повели далі заспів.

Невідомо, чи відтерли чорного (сіроокий виніс за ним усі лахи), натомість до хлопців підійшло уже чотирьох новомодних червонокраватників з короткими, повище сідниць підрізаними піджаками, в прешироких та до самої підлоги довгих штанах, так що черевиків з під них не було видно зовсім.

— Што же ты нашего корешка глушишь, хохлацкая твоя душа?

— Поговоріть з ним. — різнув Байдаченко. — Вони на мене справляють надто мізерне вражіння.

Ширяй все ж таки апелював до сумління

**Йосип Позичанюк - Шугай** — талановитий письменник — революціонер, колишній політичний в'язень большевицьких і німецьких тюрем і концтаборів, організатор відділів УПА на ОСУЗ, загинув геройською смертю в бою з большевицьким загарбником у лютому 1945 року на 34 році життя.

ня:

— Корешок ваш сука. Ніде не почеплено оголошення, що в цьому ресторані співати суворо заборонено. До того ж наші хлопці співають на комбайнах, при плузі, при дівці і при пляшці калганівки. Так уже повелося. Однак, не зважаючи на існуючу дружбу народів у нашій країні й однакові права за соняшниковою конституцією, ваш цей самий корешок образив нас. Щоб уникнути неприємностей — він мусть негайно вибачитись.

— Што ти болтаєш міне конституцію? Я тібе сам випішу закон!

— О, ні! — уже не всидів моряк. — Тут ти мені не писатимеш. Це тобі не Біробіджан! Геть звідси!

Рубан справляв їх до дверей, новомодники закривились, а найвищий боксерським прийомом ударив Рубана в груди. Матрос рвонувся і навідмаш так шелешнув високого у пику, що той відразу сп'янів, зробив лвий ухил, потім правий ухил, схопився за стіл, намагаючись втримати якийсь середній стан, підскіся на колінах та й упав.

Три червонокраватники рисями кинулись в дплачувати. Миски пішли під столи, скатерка повисла на ріжку, стілець увігнався ніжками в стіну, винар рятував відлілі пляшки.

Коли три розкуйовджених новомодники, посмикуючи носами, виводили свого високого полигача, який досі не міг прийти до себе і маячив, — до кімнати вбіг міліціонер.

Він зразу взявся до матроса.

— Прошу со мной!

— Не заважай святкувати.

— Гражданін! Давайте не будем!

Міліціонер намагався потягнути матроса, але він уперся і взяв доглядача за ремінь. Мундир тріснув по швах.

— Браток! — розпалився моряк. — Не тривож нас!

Міліціонер уже децю бачив на своєму віку. Йому не треба було довго розшолопувати, але він не попускав.

— Давай назад, гуляйпільщина! — Байдаченко зирнув йому не в очі, а в саму душу.

— Так, гуляйпільщина! По-нашому це значить, коли ти мені раз даси у вухо, то я тобі розмалюю все рило, вирву язика і подроблю щелепи. краще живи з нами у згоді, товаришу! Я жалю тебе. Пішли, хлопці!

Рушили, а за ними покурилась пісня. Вгодований директор ресторану аж затрясся:

— Відіш! І нельзя сказать. Уб'ют!

13. 12. 42. р.

Іван Стоцький

Я НЕ ЗРАДНИК

Коли гармати рвали на шматки небо й землю і палахкотіли роз'ятрені села, коли на подвір'я ввігнався варвар і вбив сліпого батька — тоді я став на коліна, поцілував окривавлене чоло, поклявся й пішов у далекий незнаний світ.

Тоді я став блудним сином і довго — довго блукав чужими землями ...

... Моя Нене, Страднице! Прости мене, що я кинув Тебе! Я не зрадник!

\* \* \*

... Чужий вітер пронизував наскрізь моє знесилене тіло, колов обличчя, а собаки шарпали мою подерту одержу та кусали зранені ноги.

Але я йшов і йшов. Через урвища, гори, провалля, трясовини —

шукав правди.

І скрізь кидали у вічі: Чужинець!

Інколи мої зранені ноги підкошувались, і я падав. Тоді я згадував батьківську кров, згадував Матір, і з підкріпленими силами я піднімався і знову йшов. Крізь бурі, блискавиці, хуртовини...

\* \* \*

Мамо, Страднице моя! Не сумуй і не журися. Твй син, хоч змучився, стомився, але ще сильний духом і надією. Він готовий до чину! Він Тебе не зрікся і не зречеться. Виглядай! Він прийде на Весні!..

Ростислав Василенко

КУПУЙТЕ КВІТИ ЗАПАШНІ

(Пісня дівчини)

Я на розі стою і квітки продаю,  
Дуже гарні букети я маю,  
Їх купують лиш ті, як і я молоді,  
Що когось дуже палко кохають.  
Наддніпряньський козак і карпатський  
юнак —

Всі приходять ці квіти купляти,  
Бо як в серці весна і усмішка ясна,  
То нам з квітами легше кохати.

Приспів:

Купуйте квіти запашні,  
Не гайте ні хвилини,  
Нехай нагадують вони  
Вам нашу Україну,  
Нехай нагадують вони,  
Як пахне степ весною,  
Як степом цим ішли сини,  
Орли - сини до бою.

Ось приходить юнак, чорновусий козак,  
І всі квіти він разом купує,  
Глянув в очі мені, — я була мов у сні,  
І ось квіти мені він дарує.

Я приймаю цей дар, серце кидає в жар,  
Мені хочеться пісню співати,  
Бо як в серці весна і усмішка ясна,  
То нам з квітами легше кохати.

Приспів:

Купуйте квіти запашні,  
Не гайте ні хвилини,  
Нехай нагадують вони  
Вам нашу Україну,  
Нехай нагадують вони,  
Як пахне степ весною,  
Як степом цим ішли сини,  
Орли - сини до бою.

Передплачуйте «ЄВШАН - ЗІЛЛЯ».

Батьки, які бажають дати своїм дітям добру й гарну рідну книжку і одночасно допомогти розвиткові нашої дитячої літератури, повинні негайно передплатити бібліотеку «Євшан - Зілля», висилаючи 3 доларя, як передплату на адресу:

"Yevshan-Zilla" Youth Books Publishing  
217 Dalhousie Street, Toronto, Ont. Canada.

а в Австралії передплата коштує 1ф. 10ш. Пам'ятаймо, що рідна дитяча й юнацька книжка — найцінніша зброя в боротьбі за душу молодого покоління.

Вол. Русальський

## ДОЩ,

Дмитро Полоз виразно почув, як у двері хтось постукав. Це була ще не пізня пора, але до нього так рідко хто заходив, що важко було навіть здогадатись, який ще неприкаяний може шукати в нього притулку?

Відчинивши двері, Полоз тільки й міг зауважити у вузькому і ніколи не освітлюваному коридорі невелике вікно, тепер затушоване ніччю і дощем. Дощ шелестів, дзвонив десь по блясі, вітер завивав, а в нижчому поверсі хтось гунав чобітьми.

Розуміється, то було оманне почуття: ніхто до нього не стукав. Він зачинив двері і горілиць ліг на ліжку. Він так лежить уже цілий день, а насправді — цілий тиждень, відколи почались оці остогидлі дощі, ця гнила німецька осінь.

«І куди б його піти?» — подумав Полоз, згадуючи, в кого він уже давно не був. В таборі — півтори тисячі людей, а він завжди почував себе самотнім: бо не мав родини і не мав справжніх друзів. Він жив таборним анахоретом, келійником — воно інакше і не могло бути: ця лазничка, пристосована для життя людини (і така розкіш!) — в три кроки завширшки, з в'язничним в кінці, хоч і без ґрат, цілком відповідала його вимогам. Полоз міг лежати годинами, мріяти, говорити вголос, і ніхто йому не заважав, ніхто на нього не нарікав, весь світ, всі події, що відбувались десь за цими стінами, його цікавили щонайменше. Він керувався лише одним простим законом: іти проти течії, куди йде менш сть. І тому він почав серйозно думати про виїзд до Парагваю. І тільки до Парагваю! Над ним підсміювались, а він робив вигляд, що не чує того. Нехай собі: у кожного своя дорога!

Дощ бив у маленьке вікно, надворі, мабуть, була злива, а в кімнаті — чортячий холод. Полозові не хотілось ні сидіти, ні, тим більше, спати. Якраз тепер, якщо в когось горить пічка, приємно посидіти і поговорити.

Цими днями вийшла з друку у Видавництві «СВІТ» нова книга новель письменника Вол. Русальського, під назвою «Після облого міста». Вміщена в цьому числі новеля В. Русальського «ДОЩ», входить до цієї збірки.

Ред.

Він одягнувся й вийшов. Ще при виході дощ полоснув йому просто в обличчя, великі калюжі розлились аж до воріт — це була справжня повідь. На підборах він перебіг до другого бльоку, отак, навмання, і коли біг, то пригадав, що саме в другому бльоці живуть його земляки, Кутові, а він не був у них вже кілька днів.

— До речі, ми про вас щойно згадували, — сказала Зіна Кутова, коли Полоз зайшов до кімнати, завшеної «коцями»: тут, власне, було три кімнати, і жили тут три родини. — Де ви пропали?

— Вчив географію, — серйозно сказав Полоз.

— Ви все ж таки не марнуєте часу, як інші, — зауважив Кутовий, підсунувши стілець до пічки.

— Та як вам сказати... Лежу на ліжку і цілий день дивлюся на стелю. Стеля, розумієте, в тріщинах — там вам і ріки, і озера, і навіть кордони держав. Треба лише навчитись читати. Я навіть маю в себе цілу мапу Полтавської області. Можу ткнути вам пальцем і безпомилково показати, де Карлівка, а де Опішня: туди хтось до мене (певне, гандляр) чарку вина вилив — і все те видно, як на рельєфній мапі.

— Цікаво, чого тільки людина від безділля не робить, — засміявся Кутовий. — Я от цілими днями ходжу по таборі та рахую лисих. Сто два вже маю. Як знайду ще двадцять три — виграю сто марок у Гурського. Дурна штука?

Сусідів за «коцями» не було, Кутова сміялась на повний голос, а Полоз лише кривився — казав, що за час еміграції він розучився сміятися і не шкодує: тепер таке життя, що треба плакати.

— Як почнемо всі нидіти, то не варто їхати й до Парагваю. Для чого розвозити сум по світі?

— Ви маєте рацію, але де набрати оптимістів? Їх не розводять і не сіють. Жінка — щось інше. Жінки сприймають життя завжди з легкою іронією.

Кутова завжди мала велике бажання воювати з Полозом, а ще більше задоволення — довести його до стану роздратування:

— Чули новину? Он уже три пари розійшлися в таборі. Чоловіки їдуть до Америки, а жінки — до Аргентини. Вам би варто було пристати до чоловічої артілі та їхати до Америки. То вам не Парагвай!

— Я поїду сам і куди захочу, — хмуро сказав Полоз. — Я ігнорую колективи. Вони мене, та й вас, викинули на смітник, аж ось сюди. А щодо моралі, якою ви так підкреслено мене допикаєте, то я вам скажу більше: був би я при владі, для жінок-зрадниць я організував би спеціальні концтабори, а для чоловіків — п'ять років далекого Сибіру, де немає жодної жінки.

— Тепер я розумію, чому ви до сорока років не одружилися. Ви просто нездатний до життя. Ви нездатні створити те життя. І тому у вас так багато призраків і зла. Ви цього ніколи не зауважували?

— Якби людина спроможна була зауважувати, чи пак занотовувати всі свої гріхи, їй треба було б вмерти в день свого народження, бо ніхто не в силі був би чесно пронести їх через життя.

Кутувий злегка усміхнувся:

— І, очевидно, таких одиниці. Коли дивитись на світ з перспективи, то тверезій людині він видається гаремом, з його одвічним брудом, де пристрасті, задрощі, зло й підкупи живуть вічно, де все розраховане лише на фальшиву гру. Хіба ви знаєте своє місце в житті, Полозе? Ви народились поетом, живете дилістом, а вмерете, напевне, старцем. Я вам зовсім не бажаю цього, Полозе, бо ваше життя подібне до мого. А чи можна це знести стоїчно? Чи допоможе тут людині її оптимізм? Краще чесна непрактичність, аніж підлість і сибаритство, в якому живе цей світ!

— То треба його перебороти, — вперто кинула Зіна.

— Звичайна жіноча логіка: сказати сильне слово. Це в меншій мірі наївно, Зіно.

І почався двобій: звичайна родинна сварка. З дурниці. Кутувий нервово розмахував руками:

— Така порожнеча скрізь, а зараз дощ, сльота, сльота на душі — і якому божевільному потрібні ці розмови? Де ви взяли тут, Полозе?

— Я?

Полоз хотів щось на це сказати, але, вражений таким питанням, змовк, тримаючи ще руки над гарячою пічкою. Стояв і роздумував.

— Я, мабуть, піду, — сказав він нарешті, беручи капелюха. — Прикро мені. Такий дощ і нетоплена кімната. І так гидко на душі від усього.

— Та ви сидіть, дурниці, — зовсім пригноблено промовила Зіна Кутова, — вас, боронь Боже, ніхто не виганяє. А ти, одначе, грубіян, Миколо. Ти невихований, я тобі це кажу в сотий раз.

— А в мене в кімнаті пічка горить, і мені теж гидко на душі. Я хотів би лежати на ліжку, дивитися на стелю, як ви. Полозе, може навіть жити галюцінаціями, але я не один. Я позбав-

лений навіть цієї приємності.

— Я, мабуть, таки піду, — вдруге хмуро сказав Полоз, ніби не чув, не розумів слів Кутового. Він раптом став безучасним до всього, лише ще на віддалі тримав руки над пічкою. І прислухався, як в шибки бив дощ. Дощ з вітром.

— Ви не беріть це за зле, я вас не виганяю. Ви можете гріти руки, Полозе, скільки хочете. І сядьте. Ви прийшли сюди, втікаючи від самоти, а я б оце пішов, чорт знає куди, аби хоч трохи побути самим з собою. Ти глянь, он вода вже тече на ліжку, Зіно...

Зіна зробила вигляд, що не чує, опустила руки, дивилась на вогонь, як і Полоз, ніби там догорала її якась мрія, частина життя — ну, і нехай, нехай дощ залле ліжку і цю кімнату, їй однаково. Нарешті, вона не могла йти проти стихії.

Після гомінкої розмови і сміху кімната перетворилась в бомбосховище, де сутінки, тиша і настороженість заступили думки і розум, і всю ту каламуть таборового життя. Зіна подумала мимохть про те, що вона сказала перед тим Полозові, — мабуть, грубо також, — і як він тепер мізерно виглядає! Встала і заступила йому дорогу:

— Сядьте, Полозе, ще посидьте трохи, тепер кожний живе нервами. Мусите розуміти.

— Я розумію. Ви надаремно все це пояснюєте. Тільки... я вже мушу йти. Добраніч!

Полоз невковирно, якимось мішкувато повернувся і злегка причинив за собою двері: щоб ніхто не нарікав, «тепер кожний живе нервами» — хіба не правда? Він пройшов кілька кроків до виходу, хвилину постояв у роздумі, потім застігнув пальто, натягнув капелюха і вийшов. Але вітру вже не було. Ще йшов дощ — дрібний і холодний. За першим бльоком стояло ціле озеро — в рясах вогнях, що відбивалися з триповерхового будинку. Поліцейський, що стояв біля воріт, оглянув Полоза скептично: і куди б у таку непогоду чоловік пішов?

Та Полоз мовчки, через калюжі і вирви, вибрався таки на вулицю. Поліцейський дивився йому вслід і посміхався. Дивно: а не спитав, куди?

Куди? Та він і сам не знав. Отак, щоб розігнати нудьгу, під три чорти, нехай у саме пекло, аби знати, що на цьому кінець! Здавалось, він вийшов з в'язниці, а опинився в глухих катакомбах німецьких вулиць. Зрештою, він намагався не помічати того: все ж таки він був на волі!

Трамвай просунувся на розі вулиць, як величезний катер, розігнавши воду аж до пішходів. Кілька чоловіків і жінка пройшли з парасолями. А Полоз в душі кепкував з них: «вигадка для ніжних створінь! Звичайно, дур-



на вигадка!» А разом з тим — заздри́в тим, що все ж не так промокли, як він.

— А тепер куди?

Полоз повернувся і зустрівся віч-на-віч з Кутовим.

— А так, куди ноги несуть. Власне, я не розумію, чого вам бракує? Гарна жінка, тепла кімната, сидіти б біля гарячої пічки і не рипатись. Так ні, швендяє чоловік по такому дощі, чому і пощо?

— Е-е, — Кутовий махнув рукою, — ви дуже цікавий. А може, у вашій душі, земляче, сидить енкеведист. Звідки я знаю?

— Що? Холера ви, а не чоловік! — крикнув Полоз. — Яке ви маєте навіть право подумати про це? Чи ви знаєте, що ви сказали? Почекайте. . .

Але Кутовий, спантеличений цим криком, повернувся і майже підтюпцем подався на другий бік вулиці. Ніби брів через річку, бовтаючись по коліна в воді.

— Чуєте, Кутовий? Я буду тут чекати доти, доки вас не переїде трамвай. Ось на цьому самому місці. . .

Але Кутовий був уже далеко. Трамвай проплив собі по воді, як і раніш, залитий вогнями. І Полоз знову лишився один на вулиці.

Повернувшись до табору, він довго ходив по кімнаті, не знаходячи собі місця. На підлозі лишались брудні великі плями від унрівських черевиків: одна більша, друга менша. То, певне, два бізнесмени кинули в скриньку для пожертв бідним ДП по одному черевикові — і вийшла пара для Полоза. Він часом з того сміявся і розповідав анекдоти, а зараз йому хотілось закричати - заревти на цілий табір. Та хто його послухає? І він сів на краю ліжка повільно скручуючи цигарку.

— Можна?

В дверях стояв Кутовий. Знову Кутовий! Побачивши його, Полоз знітився, він готовий був кинутись на нього з кулаками, а зм'якшив при першому слові: як він мило, нахаба, вмів посміхатися!

— Не чекали, правда?

Полоз не відповів. Кутовий, без дозволу, сів поруч Полоза на краю ліжка, і так вони сиділи мовчки кілька хвилин. Дощ запорошував вікно. Як, справді, було тихо в Полозовій кімнаті! Ні дітей, ні сусідів за «коцами», ні коридору, де сотні людей гупають чобітьми й черевиками. Це ж була вже «стріха» — і як мило!

— Ви дозволите мені отак посидіти з вами, Полозе? Просто посидіти. Я не буду вам заважати. Добре?

І він глянув на потріскану стелю з винними плямами. І глибоко позіхнув. Худе, зморшквате обличчя його витягнулось ще більше. На ньому можна було прочитати все, і нічого: так важко часом розгадати людину!

— А чому ж ні? Прощу. Я вас не виганяю. Мені навіть приємно, що ви зайшли. Тут, правда, холодно, але я вже звик. Людина до всього може звикнути.

— То правда.

Вони так просиділи, може, годину, може, більше. Полоз відчував утому. Його морозило. Скинувши черевики, не роздягаючись, він ліг на ліжку, під саму стіну. Потім скинув черевики і Кутовий, і ліг скраю. І так, лежачи поруч, горілиць, вони мовчки дивилися на стелю і невідомо про що думали.

Може, на потрісканій стелі з плямами від вига шукали пляхів у широкий світ, якого вони не знали?

Г. Неван

### ОСТАННІ ЧОТИРИ.

Багато разів заходило сонце над Великою Водою. Багато разів випроваджувало душі померлих аборіджинів у Країну Снів.

Тепер лишилося їх тілки четверо; а колись. . . велике плем'я Бібельманів жило тут своїм життям. Природа була до них милостива, й вони були милостиві. В часи достатку запрошували до себе менше щасливі племена й дозволяли їм полювати на своїй багатих землях. Їх рослини були найвеличавші, а у війнах Бібельмани завжди були переможцями.

Аж раз прийшли білі і вподобали собі прекрасну землю Бібельманів. Побудували кам'яні доми й хотіли, щоб і сини природи там мешкали. Хотіли, щоб працювали для білих. Та горді й вільні Бібельмани цього зробити не могли і для них життя під дахом, без свого відкритого вогню було лише повільною смертю. Частина подалася в лісостеп, а частина, не бажаючи покидати прадідівські землі, осталася на місці. Важка незвична робота, хвороби й горілка доконали плем'я. . . і так їх лишилося тільки четверо.

Більбу знало ціле місто. Вона часто робила бешкети, впивалася, крала. Часто бувала у в'язницях, але ніколи не сиділа довго. Мала багато знайомих, ще з дитинства, і ті її завжди викупляли. Не так зі свого доброго серця, як із цікавості, яку то штуку знов викине. Замолоду вона була досить гарна, часто тікала з міста між своїх, в лісостеп, де ламала всі закони Бібельманів. Мала багатьох чоловіків, які через неї зводили великі битви. Та Більба відчувала, коли її чекала кара чи помста за її вчинки, й тоді поверталася до міста. Так вона провела своє життя, а постарівши і ставши нікому непотрібною, померла десь в гюрмі чи на вулиці.

Юрала була зовсім відмінна. Вона мала велике прив'язання до свого племені і дуже не любила білих. Не могла їм простити, що на місці, де була похована її мати, побудували двірець. В приступах люті бігала по вулицях і рвучи собі волосся, проклинала білих. Заспокоївшись, поверталась до свого зайняття - жебрацтва. Коли був повний місяць, щоночі бігала на залізничні колії і плакала над місцем, де була похована її мати. Не помагали жадні загороди чи сторожі, і до неї звикли, як

до явища природи. Але якось попала під колеса поїзда...

Сліпий Ладрула був спокійної вдачі, ніколи не робив прикрощів і люди радо давали йому шматок хліба. Це все, що йому треба було, щоб цілий день непорушно просидти й поспівувати нікому незрозумілих пісень. З вигаслих очей котилися сльози, і він мріяв про свій втрачений край. Так спокійно зустріла його смерть, і навки замовкла пісня Бібельманів.

Ялдунда жив самотньо поза містом. Вже довгий час був хворий, але коли хотіли взяти його до лікарні, він зі сльозами в очах благав: «Лишіть мене. Це моя земля. Я не хочу померти в домі білих людей. Моя душа, перед дорогою в Країну Снів, мусить посидіти на вітці дерева Канія. Я за ціле своє життя й листочка не зірвав з цього дерева, отже моя душа буде спокійна. Прошу вас, лишіть мене!» Його лишили. Коли ж йому погіршало, взяли насильно й повезли. Та поки в'їхали до міста, Ялдунда вже не жив. Він помер ще на своїй землі, як бажав. Його душа посиділа на вітці Канія й полетіла до волі й вічного життя, в Країну Снів.

\* \* \*

\* \* \*

Іван Стоцький

### З МОГО ЩОДЕННИКА

2 лютого 1949 року пізно ввечері я виїхав з Людвігсбургу. Знову проїжджав через Авгсбург, де йому останній раз кинув «Прощай».

Хоч ти й був для мене відчимом, але мені тебе шкода, бо я разом з тобою переживав найтяжчі роки, які колинебудь знавався ти в історії Німеччини. Хоч ти й робив мені кривду і завжди дивився на мене холодно та нелюдяно, я тобі прощаю, бо не тільки я, а й ти корчився в судоргах голоду, руїни і безробіття.

Прощай і ти, німецький народі!..

... Який ти був гордий і зарозумілий, коли топтав кованими чобітьми, наші родючі землі, і який ти став тепер... Чи пам'ятаєш, як твої солдати, потоптавши наші священні традиції, гвалтували наших дівчат, а після реготалися?.. А зараз твої дочки — найвища нація у світі — так швидко і так низько впали морально. Глянь! — Ще не зайшло сонце, а вже 14-літня Герда й горбоноса Ельза, дружина колишнього старшини есесівця стоять на розі й чекають мурина.

Відхожу від вікна. Чув, як всередині мого зраненого серця прокидався біль ненависти.

О 8 годині ранку переїхали кордон. Походило. З кожним кілометром стає більше снігу, мороз щораз завзятіше гаптує вікна. Треба зауважити, що наші вагони отоплюють дбайливо, і приємне тепло хилить до сну.

Я вигідніше сідаю і заплющую повіки. Моя уява створює за вікнами сибірську зиму. Купе рівномірним коливанням похитується і поволі мене заколихує. Я чую, як відпружуються м'язи і нерви і чую, як по тілі розпливається м'яка теплінь фізичної втоми.

Люлі, люлі сину.

Виростає скоріше,

Боронить Україну!

Люлі, люлі сину...

кріз сон чую материну колискову пісню.

В Інсбруці двохгодинна стоянка. Я підходжу до вікна, відсуваю шибку і дивлюся на засніжену станцію, на похмурі сірі будинки.

Інсбрук... Сковзнула по обличчі холодна тінь. Зринули спогади.

Передо мною знову, як на екрані, Братислава. Були останні дні. Місто жило евакуацією, бомбардуванням, відступами. На Дунаї день і ніч міст брязкотів ланцюгами. Іноколи налітали «хижаки» і дзьобали намащували об'єкти. Тоді прожектори свердлили небо, а місто палахкотіло пожежами.

... Ранок. Блідий, невиспаний. З Дунаю піднімався випар води. Наїжений багнетами град Слави залягав у непроглядні густі тумани. Ледве — ледве через затужавілу холодну мряку виднілися електроліхтарі. Десь на сході від детонацій здригалася земля.

Я пробрався (щойно втік з шанців) жидівським провулком і непомітно шмигнув у бічну вулицю. — А там ще одна вулиця, і вже буду біля Дунаю, — міркував собі. Але не встиг ще пройти бічної вулиці, як гаркаве «гальт!» мене зупинило. Після перевірки документів мене приєднали до групи і під конвоєм погнали за місто копати шанці. По дорозі ще одного затримали. Він виявився земляком — з Полтавщини. Дорогою розповів свою трагедію. — «Нас було троє. Я, дружина й дочка. У 1942 році, замість дочки, поїхала на каторгу до Німеччини дружина. А рік пізніше, пперед відступом, німаки наше село спалили, а селян евакуювали. Я з дочкою працював весь час на копанні шанців. У селі «Х» дочка заховалася у коморі. І коли нас перерахували, не вистачало її. Кинулися шукати. Знайшли, і на моїх очах розстріляли. Через декілька місяців я втік... І вже три місяці, як вибираюся з фронту і ніяк не виберуся... Хочу добратися до дружини. Вона працює в Інсбруці. — Він відвернувся від мене, і ми довго йшли мовчки. І коли зустрілися поглядами, я побачив у знайомих очах сльозу. — Звірюки, а не люди...

Біля другої години дня пішов заливний дощ і спустилися низько хмари важкі, чорні. Вони коливалися, клубочилися і спускалися щораз нижче й нижче; ось — ось зачеплять димарі, дахи, впадуть на землю і покриють її тьмою. До страшної зливи приєдналися з південно — східного боку міста кулемети, а через хвилину, розірвавши на шматочки лаву чорних низьких хмар, заревли важкі гармати.

Здавалося, прийшов кінець світу. По шкірі пробігав мороз, і тіпалося тіло. Нелюдський страх все більше й більше опанував мною. Назустріч, розвертаючи мокру землю, сунулися «пантері», гармати. панцеробой, зенітки. Між ними, як сміхо-

висько, плуталися коні, авта і забруднені людські механізми.

Увечері нас, змучених, мокрих і голодних, пригнали до шанців; вірніше на передову позицію.

... Скрізь ями глибокі вирви, валялися трупи. Падав дощ. Хотілося їсти. Над головами рвався метал...

Цього ж вечора я втратив товариша — земляка. Він лежав горлиць і тримав у випростаних задушлих руках світлинку. Його страшні очі німо дивилися в небо...

Дорога землячко! Чи і досі стоїш біля виськової орами і виглядаєш їх?! Не чекай! — вони не прийдуть.

Цотяг непомітно рушив і почав віддалятися від станції. З печі паротяга валив густий дим і наче свідомо, ховав від мене станцію і місто, що не розятрювалася рана спогадів. По обіді день проишов швидко. Грав у шахи, фотографував красивих і читав. Падвечір переїхали австрійсько — італійський кордон. Тут поїзд зупинився. Маленька, занесена снігом, станція. В тушику, вигнувши свої реора, стояли кістяки — вагони. Білина и тут лишила сліди. Ніде не видно ні душі. Гори, сніги й смерека... Це — Альпи. Альпи з своїми стрімчатими сніговими горами і незвичкою для наддніпрянця — степовика тишею.

Стояли декілька годин. Треба було змінити обслугу, оформити документи на дальший рух і, саме головне, що торкалося нас — дивістів — це перевірка валіз — Чи суворий буде контроль? — питав себе кожний. Ходили чутки, що італійці відбирають не лише фотоапарати, цигарки, а навіть і шерсті. Раптом хтось крикнув: — Біжать, біжать!..

По декількох хвилинах наші вагони були оточені італійською прикордонною охороною. Ставало страшно й моторошно. Хтось пустив чутку. — Відбирають фотоапарати! Скоїлася метушня. Я теж тримаю в кишені у руці фотоапарат. — Деж його заховати? Що з ним зробити?..

Італійці вже у вагонах. Сіроблакитний одяг. Білі великі кокарди на кортузах і бліді чорняві обличчя.

Хтож перший стане жертвою?.. Але на превелике наше здивовання, вони зайняли виміною німецьких марок. Яке їм діло до чужих валіз? Дома родини, діти, їх треба прохарчувати.

Я дивлюся на їхні милі наївні обличчя і спостерігаю торгівлю. Але, чим більше придивляюся до їхньої торгівлі, тим більше розчаровуюся. І, нарешті, Римська держава зникає, я бачу лише циган і шатра.

Поволі рушаємо далі. Знову гори, ліси,

смерека. Знялася метелиця — сніжило. У нас у вагоні зпсувалася теплопроводна рура — холод страшенний. Хочеться тепла і спати, докучає ревматизм.

Ранком встаю невиспаний і виснажений. Якесь станція в горах. Де-не-де сновигає жива істота. Трохи сніжить і морозно. Роздали сніданок. Після сніданку наше купе почуває себе дуже добре, навіть забули про холод.

А поїзд пролітає яри, прірви, в'ється поміж стрімчатими горами, зі свистом летить з тунелю в тунель. Скільки трьох років наполегливих зусиль праці, щоб прокопати такі довжелезні тунелі?! Переїхали ще один тунель і відчули тепло. Висуваємо у вікна голови. З'явилися кактуси, зелене земля, усміхається сонце. На горах бекають сивововні вівці, над ними, у національному одязі, чатує похмури чорнолиций чабан. Ген, дорогою, верхи на осли, іде жінка. Вона ввесь час виимає з жовтих гнилих зубів довгу чорну люльку і покрикує на ледачого осла. Ліворуч, на огороді негородженому, де, замість тину, стирчить декілька кілків, біля ясел маячить сіра маленька, з довгими рогами, тварина. — То окс, — підказує мій товариш. Ми від щирого серця регочемося і з миршавого «окса», і з ледачого осла, і з екзотичної жінки.

Напроти нас, підставивши під італійське сонце молоде симпатичне обличчя, сидить юнак. Він задоволено усміхається й хапає на повні юні груди пахуче південне повітря. Я переводжу зір з юнака на схід, де в синіх небесних водах височить шапкою, без всякої рослинності, гора; а нижче, сріблиться річка.

— Який різкий контраст? — звертаюся до товариша. — Вгорі — пустеля, внизу — в зеленому оксамиті річка.

— А все таки Італія — бідна країна, — говорить юнак. — Проїхали більше, як шістьсот кілометрів, і ні села, ні міста. На горі та в яругах, дві — три хатки або при шосе кілька сірих кам'яних будинків.

А, справді, де та оспівана поетами, прекрасна Італія? — звертається до мене мій товариш. — А хіба то не краса! . . . Глянь! Ген, під самим небом на шпиль — хатки. Господарі тих хат кожного дня розмовляють з хмарами. А ранком, коли внизу все спить непробудним сном і червінець — сонце цілує золотаві стріхи і ніжно стукає у двері; самітник — вівчар стає на схід лілейнорожевому тремтінню, кладе на скрипку чорне колочче підборіддя, і тоді плаче скрипка, плаче ранок і плачуть гори. . . Хіба це не краса? !

. . . Чим далі на східній південь, тим

стає тепліше, а гори переходять у плосковерху рівнину, що рясніє підстриженими деревами.

До полудні підїжджаємо до Риму. І з жадовою дивлюся у далечинь. Пам'ятки, катакомби, Собор св. Петра, Санта Марія маджоре. . . думки народжуються, скупчуються і сягають у давнину.

— А чи правда, що Собор св. Петра є найоільший у світі і будувався 179 літ? — звертається юнак.

— Так, його довжина 185 метрів і містить в собі до 70.000 народу. А будувався він з 1447 року по 1626 рік.

— А чи підємо на те місце, де Нерон розп'яв Апостола Петра?

. . . Ось руїни муру. Поїзд рухається поволі. У вікнах сотні голів. А де ж Рим? . . . Але він залишається далеко праворуч. Вдалечині видніються чорними цятками будинки. Серед них, олою горою, велика баня Собору св. Петра. Шкодуємо, що не бачили Риму. Але задовольняємося тим, що є. Руїни муру й колон тягнуться далі й викликають у пам'яті історію Риму.

Я дивлюся на зруйновані колони — не затерті сліди римської культури і несподівано запитую товариша:

— А чи може дати зматеріялізований світ невмируще мистецтво?

Він мовчить і довго дивиться на колони.

— Я думаю, що найбільшим рушійним чинником створення невмирущого мистецтва це — віра в Бога, любов до краси людини. Сталінізм не мав ні першого, ні другого, ні третього. Я чомусь згадую концтабори. І мені хочеться кричати. Кричати так, щоб почув весь світ.

— Я вам покажу невмирущі сліди Сталіна, — відзивається сусід.

Він підійшов до валізи і довго там рився. Нарешті, взяв звідти папір і вийняв з нього вчетверо згорнений аркуш. — Слухайте:

«Любі, дорогі родичі. Пишу цього листа і за сльозами світа Божого не бачу. Від того часу, як нас вислали на північ, пройшло більше двох років, але я думками й духом в Україні. Коротенько за все і всіх.

Нам дуже важко. Край непривітливий і суворий. Сосна, сніги і ведмеді. Холод, холод нищить нас сотками. Римаренкової родини вже немає: вимерла з голоду. Наша мати теж умерла.

Боже, як вона перед смертю побивалася. Все згадувала Ольгу. Батько попав під поїзд і йому відрізало ноги. Лежить телер у Катласі у лікар-



ні. Напевно неживе. А дід, дід збожеволів. Його навіть до лікарні не взяли. Вивели за бараки і розстріляли. Дядько Сергій сидить за втечу в ізоляторі. Мені пощастило попасти до кухні. Нічого, але дуже скучно за Ольгою.

Дуже прохаю, коли одержите цього листа, напишіть, де Ольга, а також передайте їй листа.

Передаю цього листа Опанасом. Сьогодні він тікає з цього пекла. Щастя

йому Боже!

Привіт з далекої суворой Півночі.

Зінченко К. 25 червня 1932 р.»

Він згорнув учетверо потертий, пожовклий аркуш і, як святину, обережно загорнув у папір і заховав у валізу. Лист навіяв сум. Мовчали.

Кожний думками перенісся на Батьківщину...? ...?

Хтось у сусідньому купе сказав: — Приїхали! Баньйолі!..

\*  
\* \* \*  
\*

\*  
\* \* \*  
\*

Проф. С. Гаєвський.

### СПОГАДИ ПРО ПОЕТА В. САМІЙЛЕНКА.

Минуло тількищо 26 років, як відійшов від нас на вічний спочинок видатний поет Самійленко. З цим ім'ям чомусь у мене в пам'яті в'яжеться ім'я українського поета вистяра Нечуя - Левицького. Обоє їх доля була однаковою. Автор «Миколи Джері» упокоївся 1918 р. в розгар революції. Захоплене революцією українське громадянство довідалося про смерть Нечуя з газети, а на луг'янівське кладовище відвіз його двірник на візочку з своєї квартири на Львівській вулиці, де письменник мешкав самотньо й убого, без догляду й опіки. Ніхто не знав про його смерть і не дбав про похорон. В таких приблизно обставинах і Самійленко закінчив своє життя.

Відомо, що поет тяжко хворів перед смертю, перебуваючи коло Києва в Боярці, але від чого він помер — від злоякісної саркоми чи виснаження й голоду, того ніхто точно не встановив. В похороні від громадянства ніхто участі не брав, бо то й часи були тяжкі й невідповідні. Тільки пошепки й оглядаючись, передавали один одному про смерть в Боярці поета Володимира Самійленка. На тому й кінчився траурний спогад про небіжчика. Дбати про спадщину літературну також ніхто не наважувався, бо то виглядало б відживлянням націоналізму і контрреволюції.

Особисто я знав поета Володимира Самійленка з 1905 року, коли починає існувати українська періодична преса. Зустрічаємося ми з ним в редакції українського часопису «Рада», «Громадська Думка», «Громадський Голос» тощо.

Заговоривши про редакційні установи

в Києві, я поіменував кілька назв. Нехай не здивується теперішній читач. Треба знати тодішню дійсність щодо української преси, яка тоді вперше народжувалася у великих муках. Ще не виходило перше число, як газету вже закривали. При такій ситуації треба було мати кілька дозволів на різних осіб. Коли не зміг зазвучати «Громадський Голос», тихенько пронеслася «Громадська Думка». Таке ж чергування відбувалося з «Радою» й «Новою Радою» тощо.

В нарадах бували все ті самі люди з деякими додатками чи змінами. Бував часом і я на таких нарадах, зустрічаючи ін-

коли й В. Самійленка. Він завжди був мовчазний і сидів у куточку. До жвавих оповідачів належав повістяр Модест Левицький, А. Ніковський, Павловський (Мефод.), Чикаленко. Одного разу Модест Левицький розказав випадок з своєї лікарської практики, як баба прийшла лікуватись від «самодержавія». Це тоді було популярним. До епізода в «Щасті Пейсаха Лейдермана» у М. Левицького дуже багато було паралелів.

Після організаційних нарад, розположених часто адміністративною пильністю, наступали ділові сходи з готовими матеріалами. Приходив і Самійленко. Тільки з його матеріалами відбувалося трохи інакше, як у всіх співробітників. Кожний кореспондент чи співробітник приходив з готовим матеріалом, написаним вдома. У Самійленка траплялося трохи інакше. Щоб говорити про оте «інакше», треба

спочатку коротенько схарактеризувати особу поета. Поминемо все те, що вже надруковано про бездонні кишені, в яких виношувалися роками офіційна, приватна й літературна кореспонденція, про нотаріальну чи адвокатську практику, створену йому громадянством тощо. Спинимось тільки на тому, що доводилося сприймати безпосередньо.

В перетрактаціях за Самійленка часто можна почути такі вирази, як «ледачий», «полохливий», «боязливий», і т. д. Вся така багатокількісна термінологія з вдумливого спостереження покривається одним узагальнюючим виразом: «людина не від світу цього». Все задубіло-черстве й злободенне відскакувало від Самійленка, як горох від стіни, воно його не трималося. Справді, скільки то люди мали клопоту з таким неперевершеним мрійником. І дружина, і меценати, і письменники і життєві приятелі дбали про нього, придумували йому різні фахи й обов'язки, а він, замріяний і заглиблений в собі, проходив мимо всього того, чи «забував», як казали опікуни чи добродії, і складав у бездонні кишені на спочинок.

На фото в збірнику «Вік» поетове обличчя, звернене на бік з чималою шевелюрою, має досить імпозантний вигляд. В натурі постать поета не виглядала імпозантно і не робила сякого чи такого враження. Одно око його трохи косило і в вічній задумі він занурював завжди сумний погляд в просторинь і ніколи не застановляв на співбесідникові. Могла видатись якась нещирість чи нестійкість в такому погляді, а тут власне виявлявся природний характер людини. Малий на зріст Самійленко мав ніби втиснену в плечі голову, наче й зовсім шиї не було в людини. Ходив дрібненькими непевними кроками, ніби від чогось застерігаючись. В розмову не любив встрявати. Завжди здавався стишеним і замкненим у собі, ніби очі його були занурені поза все те, що його оточувало.

В часописах «Громадська Думка», «Рада» появлялися віршовані фельетони Самійленка. Виникали такі фельетони в дуже оригінальний спосіб. Приходив поет до редакції несподівано, бо рідко хто знав, де він ночує, а сталої квартири він рідко коли мав. То не завжди її тримався. Керівники в редакції наслідали на Самійленка, щоб давав щось до газети. Поет мовчки переглядав газети, підходив до конторки і, стоячи, на клаптиках паперу щось швидко писав; працював так годину чи біль-

ше, здавав жмут списаних листочків і залишав редакцію, щоб знов на кілька днів зникнути невідомо куди.

На другий день в газеті появлявся на весь підвал фельетон, писаний добірним віршем, проїнятим легкою іронією, жартом чи сарказмом. Темою такого фельетону було явище поточного життя — «Однобока Думка» чи щось подібне. Такі фельетони визначаються добірним віршем, як і скрізь в творах Самійленка. Скрізь в поета добра й доладна рима, звучний ритм без ніякої штучности чи надуманости. Добірністю поетичного стилю В. Самійленко визначається серед всіх поетів-ліриків кінця 19 і початку 20 в. Ліризм його часто проймається іронією, жартом. Часом цілі твори проїнято таким настроєм, як «Цар Горох», «На неч» тощо.

Глибокий творчий і гуманістичний пашать з багатьох Самійленкових віршів, одягнених в досконалі поетичні форми. Найскладніші канонізовані строфи знає поетія Самійленка. Сонет у нього завжди досконалий, без тіні надуманости змістової й технічно-ритмічної. Вживає він часто таку складну строфічну будову, як октава. Нині ця канонізована строфа займає почесне місце в творах сучасних нам поетів і на еміграції. Великий віршований твір «Поет» письменник Осьмачка написав октавами, відшліфувавши десь коло 446 технічно непоганих октав. Одначе, коли зрівнюємо октаву Осьмачки з октавою Самійленка, першенство залишається на боці останнього. Візьмемо для прикладу першу октаву з п'яти в творі «Україні».

«Ти звеш мене й на голос милий твій  
«З гарячою любов'ю я долину;  
«Поки живуть думки в душі моїй,  
«Про тебе, ненько, думати не кину...  
«Як мрію чистую з найкращих мрій.  
«Я заховаю в серці Україну,  
«І мрія та, як світище ясне  
«Шляхом правдивим поведе мене.

І в дальших чотирьох октавах така ж простота й чіткість поетичного стилю. Ні найменшого натяку на якісь штучні засоби, чи звороти. Простота й натуральність завжди супроводять поета в його творчості. Найскладнішу філософську думку поет вміє одягти в досконало-прості художньо-ритмічні форми.

Шукання вищої справедливости, досконалости, добра й правди заповнюють його віршовану лірику. Одні назви творів: «Найдорожча перлина», «Людскість», «Орел», «Не вмре поезія», — засвідчують таку особливість творчости Самійленка.

Багато тем розроблено у поета в гумористично-саркастичному тоні. Конечна мета їх та сама, що й глибоко філософських. Тільки зневірившись чи зневіряючись в пересилуванні вищих ідеалів над нікчемністю, співець чистої справедливості й досконалості звертається до гумору й легкої іронії, щоб заплямувати нікчемство, «крамарські клопоти», пічковий патріотизм, продажню публіцистичну грубість і зневагу поезії тощо.

Все своє життя намагається поет «як не людей знайти, то хоч людську подобу»

(«Людяність»). На його думку геній не потрібний «для рою комашні». Йому одначе здається, що «талан слабкий» його «в скарбницю любої мови» принесе здобутки. А звертаючись до України, співець чітко заявляє: «Твій син тобі не пожаліє крові.» Такі сподіванки наповняють думки поета.

Перед смертю в Боярці В. Самійленко живе на дачі (віллія) самотньо. Сусіди часто бачать його на веранді замисленого й зажуреного, що ледве в стані рухатися. Нарешті, добродійка — смерть вкоротила музи.

\*  
\* \* \*  
\*

\*  
\* \* \*  
\*

Володимир Самійленко

ГОРЕ ПОЕТА.

—:о:—

Люди добрі! Пожалійте  
Бідолашного піту,  
Що од горя, од наруги  
За слізьми не бачить світу.  
Розкажу вам все: учора  
Я зайшов собі в крамничку,  
Щоб на вечір запастися —  
Лойову купити свічку.

І гидкий, поганий крамар  
(Чи буза що в світі гірше?!  
Загорнув мені ту свічку  
У мої чудові вірші!  
Од зневаги, од досади  
Не засну я цілу нічку...  
Боже, у мою поему  
Лойову вгорнули свічку!

Ту поему вірш по віршу  
Я складав старанно, пильно,  
Перелічував трохеї,  
Розміряв їх так прихильно;  
Розкуйовдивши волосся,  
Не одну писав я нічку...  
І в чудову поему  
Лойову вгорнули свічку!

Я скінчивши ту поему,  
Сам одніс її в цензуру,  
Сам продав її в книгарню,  
Сам продержав коректуру.  
Видавець мені за неї  
По копійці дав за стрічку —  
І в такий утвір коштовний  
Лойову вгорнули свічку...

Ні, не хочу більш терпіти  
На землі неправди злої, —  
Хай же смерть мене сховає  
Од наруги навісної!  
Напишу останні вірші,  
Та тоді із мосту в річку.  
Як? В мої чудові твори  
Лойову вгорнули свічку!..

Напишу я в заповіті:  
Хай сховають мене в полі,  
Хай високий хрест поставлять,  
Щоб виднівсь на всім роздоллі.  
На хресті ж, на вічний спомин,  
Мідну хай приб'ють табличку  
І напишуть: «В його твори  
Лойову вгорнули свічку».

\*\*\*\*\*

\*\*\*\*\*

Дмитро Чуб

КОЛИ ШУМІЛА ТРОЦА...

(З австралійських пригод)

Сьогодні мене чекала вдома несподіванка: коли я прийшов з праці, на порозі зустрів Микола, мій добрий, знайомий ще з Бонегіллі. Попрацювавши місяців два разом на одному підприємстві, ми здавалося, розлучилися з ним назавжди: його післали на працю в один кінець Австралії, а мене — в інший. З того часу непомітно минуло понад два роки — і от він знову стояв передо мною. Але на цей раз, це вже був не білявий хлопець з ніжним лицем, а стрункий чоловік із засмаглим обличчям, з буйною шевелюрою, зовсім він мені чомусь нагадував Миколу Джерю Нечуя Левиського, йому тільки бракувало чумарки, сивої шапки та чобіт. Це була людина, що приїхали з троці. Але я його впізнав відразу. Це ж ми з ним колись тікали від напівдикої розлюченої банди корів на чолі з бугаєм, — і ледве врятувалися від смерті. Але то було давно, тоді й Микола був ніби інший — похмурий і мовчазний, здавалося, що він носив на серці якусь травму з минулого. Тепер же він видався мені бадьорішим.

— Ех, гора з горою не сходиться... — сказав він лагідно усміхаючись і міцно стискаючи шорсткими і дебелими руками мою руку. — Що ж ви й досі воюєте з лопатою та джаганом у руках? — закінчив Микола своє вітання запитанням.

Посідавши коло столу, ми по черзі то розпитували, то розповідали один одному про працю, про спільних знайомих, про своє дикувате життя.

Микола й тепер згадав своє рідне місто Запоріжжя, Дніпро й Хортицю.

Та згодом ми знову вернулися до австралійських тем, до заробітків на троці і до різних пригод.

— Знаємо, — сказав Микола, коли ми згадали про нашу пригоду з коровами, — то була, дійсно, страшна історія, але повірте, що на троці я потрапив був у ще химернішу, якої я не забуду до смерті. Це трапилось у Квінсленді, кілька місяців тому. Тоді саме була кілька днів страшна спека, тому з десятої до третьої години дня ми не працювали. Вийшовши після такої перерви до праці, наша бригада розподілялася надвоє: одні працювали в одному кінці, складали і відвантажували нарубану троцу, а тут, де працював і я, нас було четверо: худий і високий, мов стелюга,

австралієць, якого ми звали скіні Джім (худий Джім), та трое нас, українців, з яких один був хронічний спортсмен, що знав усіх чемпіонів на світі з боксу та французької боротьби. Він щодня розповідав і мріяв про різні змагання — звали його Петром. До речі він був великий чистун. Навіть і до троці брав з собою відру води й рушник, щоб обтирати на собі струмки поту. Другим з українців був Роман, що мав жінку німкеню, яка перебувала у родинному таборі в Коврі, через що ми щодня мали тему для жартів, а він — подразнення. І, нарешті, останнім з нас був я.

— Тож майже щоденно допікала нас і спека, і комарі, і їдкий солоний піт. Щоб прогнати гадюк, що траплялися часом навіть на стовбурах тростини, ми спершу обпалювали ділянку троці, а тоді вже й рубали. Тим то й цього разу цукрова троца стояла перед нами стіною, стиха шелестіла обгорілим бадиллям і дихала легким димом. Попрацювавши добре, ми зупинилися, щоб зробити перекур. Стомлені, ми посідали на купки зрубаної тростини, а худий Джім теж стояв поблизу і крутив цигарку. Тільки наш спортсмен Петро був некурящим. Він тим часом скинув сорочку і, намочивши рушник у відрі з водою, обтирав на тілі солоний піт, поглядаючи на недалекий ліс.

І в цей самий момент Джім, дивлячись вздовж троці, раптом крикнув:

— Гадюка! Давун! — і, нагнувшись, схопив свій гострий сікач. Ми теж схопилися з місць, мов ошпарені цим магічним словом, не забувши й своїх ножів.

— Із тих лекцій, що ми прослухали в перші дні по приїзді на троцу, ми вже трохи знали, як рятуватися від різних небезпек. Та думати було пізно. В той самий момент всі ми з жахом побочили як піднісши над землею голову, до нас повільно простував величезний полоз.

— Побачивши, що дехто з нас захвилювався, австралієць гукнув, щоб усі лишалися на місці і підняли руки догори. А здоровенна в'юнка потвора вже підповзала до нас. Я чув, як від руху полоза ніби шипіло бадилля, через яке повзло гумове тіло цього хижака.

— Нам було відомо, — казав далі



Микола, що полози, сидючи на деревах, миттю кидаються на свою жертву, обвиняють її і душать. Тут же було щось зовсім інше. Напасник підповзав до нас повільно, мов стомившись від далекої дороги або будучи певним, що ми не втечемо.

— І от уявіть самі, ми стоїмо всі з піднятими руками догори, тримаючи в руках свої ножі-сікачі. Троє нас стояло майже в одну шереду, а четвертий, Петро, трохи осторонь, навпроти мене. Ця картина нагадувала мені вояків, що здаються в полон, стоячи перед цівками ворожих пістолів чи гвинтівок. Але я певен, що переляк тепер був значно більший, ніж при полоні. Кожен з нас тремтів — це найкраще видно було по кінцях ножів, що дрижачими гостряками дивилися в небо. А головне, що кожен з нас був без досвіду в такій ситуації і не знав, чим все це скінчиться. Тому кожен найбільше надій покладав на Джіма. Проте, і в худого й кістлявого Джіма теж тремтів від хвилювання ніж, мов бадилля на вітрі.

— Зате давун, що вже підповз до Джіма, здавалось, був повен самовпевненості і спокою. Він ще вище підніс свою огидну плесковату голову, повільно обнюхав його і, опустившись переповз до Романа, що стояв праворуч від мене. Зробивши те саме, опинився коло мене. І коли його голова піднялася вище пояса, я весь завмер. Здавалось, що у мене живими лишилися тільки очі та голова, бо я ще чув, як у скронях стукала кров і бачив перед собою слюдяні очі блискучої мережаной потвори, яку я в житті бачив уперше.

Все це й досі стоїть перед очима. Ця процедура тяглася невимовно повільно й довго, так ніби він сам вагався на кого винести вирок смерті. Я бачив і чув, як він соннув кілька разів носом, майже торкаючись мосої сірої робочої сорочки, що приліпала до спитного тіла. За тим повернув голову у бік Петра, опустився головою аж до моїх ніг і зрештою, так само повагом посунув до останньої скам'янілої жертви — до Петра.

Микола розповідав так яскраво, ніби все це сталося годину тому і його хвилювання мимоволі передавалося мені, а я слухав, сидючи поруч нього, мов казку якогось чарівника. А він, жестикулюючи руками, розповідав далі:

— Коли полоз відліз від мене, я трохи зідхнув, але тепер спільну увагу привернув наш спортсвець Петро та невблаганий хижак, що вже підносив голову догори. Здавалось, що коли б усі разом ки-

нулися на полоза, то він би вже не вирвався живим. Але тепер всі стояли мовчки без найменших рухів, ніби боялися сказати слова, ніби всіх скувала якась таємна сила. Зате всі своїми очима були прикуті до Петра та до рухів полоза — давуна, знаючи, що тут треба діяти, уміючи, спритно й розраховано, адже в хащах інших континентів давуні нападають навіть на тигрів і ягулів, а шкіри давуна спроста не розрубас навіть шабля чи ніж, а найменший рух чи крики роблять його лютим і агресивним. Тому всі мовчки чекали якогось гасла чи якоїсь слушної хвилини.

— А хижак тим часом, обнюхавши Петра, почав так само повільно обвиняти його своїм товстим тулубом, мов гігантською спіраллю, починаючи від колін. Я бачив, як Петро ще більше зблід, а гостряк ножа так само дрібно дрижав, ніби писав у повітрі якісь невидимі ієрогліфи. В противагу нам, він стояв осторонь і без сорочки, ніби дійсно приречений до загибелі. І коли полоз, обвиняючи Петра, стягнув уже вище пояса, у мені почав зростати якийсь жах. Здавалось, що ще хвилюк, і давун стисне нашого спортсвця в своїх смертельних обіймах, хруснуть кістки, і він упаде в конвульсіях смерті, втративши свідомість. Хвилюючись, я глянув на Джіма, але він не зводив очей з тієї драми, що відбувалася перед очима.

І якраз у той момент, як голова напасника ніби на мить зупинилася, досягнувши Петрових грудей, австралець порушив мовчанку:

— Бий! — почувся тихий, але твердий голос, — і в ту ж хвилину гострий сікач разом з піднятою рукою блискавкою упав на голову давуна. Одна мить — і брунатно-сірі мережані візерунками кола смертоносної спіралі безвільно позунулися донизу, а я, ойкнувши, мов підрізаний упав на купу троці. Це давун у момент удару сікача так мотнув хвостом і немов гумовою палицею ударив мене по ногах. Роман і Джім з криком радості кинулися до Петра, підхопили його, коли він поточився, і вихопили з опалих, але ще живих кілець давуна.

— Обмацавши ноги, я спробував встати і пошкандибав до Петра, якого, бдівши вбік, посадили на купу троці. На його грудях червоніла кров'яна квітка — то бризнула кров з розсіченої голови полоза.

— За кілька хвилин на місці події була вже вся наша бригада. Давуна ще ворушили конвульсії, але хлопці вже вимірювали довжину. — В ньому було 24 фути.

— Заробив Петро сімдесят фунтів за шкіру! — сміялися вони, а Петро не міг ще цілком опритомніти від всього, що так нагло сталося. Навколо ж чувся чималий галас. Хлопці розпитували, як це сталося, я показував синяки, що з'явилися на ногах від удару полоза, а Джім розповідав, що подібна історія траплялася на трощі, але десять років тому і що тепер полоз був або дуже голодний, але стомлений спекою, або мандрував до річки, бо всі потічки в лісі повисихали. . .

За два дні Петро знову вийшов на працю.

— Розумієте, — казав він, — був я в житті у різних обставинах, большевицькі давуни ставили мене під дерево на розстріл, але й тоді я наче так не злякався, як тепер. . .

— Після того випадку, — розповідав

\* \* \*

далі Микола, — довго ще говорили про цю подію, про Петра, про бригади мисливців, що полюють у Квінсланді на даунів. А Петро вже сам говорив жартома:

— Я, власне, сам винен, що даун якраз напав на мене, бо я був чистий — обмився саме, а вас брудних і спітнелих погидував займати. — А ми й самі часто думали, чи не через те він, справді, нас минув, а його вибрав. . .

Повечерявши, ми довго розмовляли. Наостанку Микола знову вернувся до теми Запоріжжя, згадавши, що на Хортиці ще донедавна траплялися досить великі давуни.

Було вже по дванадцятій, як ми полягали спати. Надворі знову розгомонівся австралійський вітер, кропив дрібний дощ, але мої думки ще довго літали над Запоріжжям над Україною.

\* \* \*

Євген Гаран.

## ЯК ВІДКРИЛИ АВСТРАЛІЮ

Перші люди, що переселилися до Австралії і залишили після себе сліди, були абориджени. Вимандрувавши з Індії, вони з якихось причин не привезли з собою ані коня, ані бика, а так з голими руками і припливли сюди, навіть, може, на зовсім ненадійних зв'язаних ліянами плотах. Собакою дінго багато не наореш у полі, та й далеко не заїдеш нею — це все і є, на думку деяких учених, причиною низької цивілізації австралійських аборидженів.

Згодом і китайці пропливали повз береги цього континенту.

«Дощ лив, наче з відра, і шторм грався нашим кораблем, як хотів, — пише один із ранніх китайських літописців, — ми думали, що тут нам буде й кінець. Та з ранку море заспокоїлося, і тільки хмари ще грізно сунули по небі. Ми еспробували наблизитися до берега ще незнайомої нам країни, і, коли були вже зовсім недалеко, звідти раптом залунав голосний різкий сміх, а один з наших матросів побачив диявола, що саме скавав на кручі. Нема жадного сумніву, що це країна злих духів. Тому ми й вирішили повернути додому, до рідного Китаю».

Чи це дійсно було біля берегів Австралії і чи згадані злі духи були наші знайомі кукабура і кенгуру — важко сказати. Було це давно. Зрештою, в світі знайдуться завжди люди, які не вірять у диявола. І тому ми краще залишимо історикам і психологам розв'язувати питання, чому

високоцивілізований Китай з компасом і іншими складними на той час морськими інструментами не сколонізував Австралію ще перед європейцями

Деякі тодішні мислителі писали довгі реферати латинською мовою про те, чи може нечистий сидіти на кінчику голки; а деякі займалися й глибшими, на їхню думку, науковими проблемами. Вони, наприклад, дискутували про можливість існування Терри Австраліс — Південної землі, що мала б десь лежати в південній гемісфері.

«Ніякого нового континенту нема, — мудрував один космограф, — і не може бути, як, скажемо, Земля не може бути круглою. Як же тоді люди ходили б догори ногами, як спускався б дощ, і як океан липнув би до свого дна. Всі ці балачки про Терру Австраліс, — космограф давав наївний висновок, — є не що інше, як старої кобили сон».

Його науковий супротивник, навпаки, доводив, що в південній гемісфері якийсь великий континент бути мусить, і то для рівноваги. «В північній гемісфері ми маємо і Європу, і Азію, і Африку і без відповідного балансу на другому кінці земля могла б перевернутися догори дном, і ми всі попадали б».

Ніхто не думав спорядити кораблі і вирушити в далекі розшуки, щоб добитися правди.

Зрештою, ця дискусія кинула той зародок, що пізніше виріє в назву цього континенту — Австралію.

\* \* \*

Пожвавлена конкуренція на орієнтальних ринках спонукала європейців шукати дешевших і зручніших шляхів до Індії. До того старі шляхи через Малу Азію ставали все небезпечнішими, бо більше й більше наводнювалися войовничими арабськими племенами, ласими нажитися на багатих купецьких караванах.

Наймогутнішими морськими суперниками були Іспанія і Португалія. Папа Римський, щоб не допустити до загострювання взаємин між цими двома католицькими країнами, розділив для них світ надвое. Іспанці спрямували свої кораблі на захід і відкрили шлях навколо Америки. Португальці попливли на схід: вниз берегами Африки, вперше обігнули її на півдні і пішли до Індії.

І ось цей морський стрибок, — Європа—південна Африка, записаний, як перший крок до відкриття Австралії.

Осівши в Південній Америці, іспанці розіслали кораблі по Тихому Океану, щоб приєднати під іспанську корону нові землі. Подібна експедиція допливла аж до Нової Гвінеї. Керували нею де-Квірос і Торез. Залога де-Квіросового корабля збунтувалася і ледве не кинула самого капітана акулам на сніданок — довелося повертатися додому. А Торез пішов далі протокою, що розділяє Нову Гвінею від Австралії, тим то вона і зветься тепер Торезовою. Та вони, як не дивно, не бачили самого континенту. Зустріли на своєму шляху масу островів і, вирішили, що це фрагменти шуканої Терри Австраліс, приєднали і цю під іспанську корону. А заочно дали їй ім'я «Австралія Святого духа». Австралія тому, що хотіли зробити реверанс перед своїм королем, чия родина тоді панувала і в Австрії.

Перші європейці, що, як думають історики, бачили Австралію, були голандці. На той час (1606 р.) Нідерландія розвинула бази на острові Ява і звідти вислала капітана Віл'ема Янша розслідувати береги Нової Гвінеї. Він доплив аж до сьогоднішньої північної Квінслендії. Тут у нього не стало продуктів, а тубільці замордували дев'ять матросів, що хоч і було на той час звичайним явищем, немало підірвало Яншові розслідницькі можливості, і він подався назад. Віл'ем Янш вірив, що Нова Гвінея становить одне ціле з Австралією, і після нього навіть мапи дру-

кувалися з цією помилкою.

Австралія в ті дні стала відомою, як «Нова Голандія», бо її відвідували й інші голандські мореплавці. Одна з таких експедицій під проводом капітана Тасмана обійшла Австралію навколо і попливла аж до Нової Зеландії. Відкрита тоді земля, розташована на південь від Австралії, зветься сьогодні Тасманією в честь капітана.

Та всі ці експедиції тривали вже після другої великої події, що її можна назвати другим кроком на шляху відкриття Австралії.

В роки боротьби за свою самостійність і свободу релігії маленька Нідерландія прогнала Іспанію із своєї землі і також розвинула досить міцну флоту. Після війни голандські купці стали перебудовувати військові кораблі для торгівлі. Вони плавали до Лісабону, забрали там привезені з Орієнту добра і розповсюджували їх по всій північно-західній Європі. Розлючений своєю поразкою іспанський король окупував Португалію і заборонив голандцям входити до Лісабонського порту. Мала Нідерландія опинилася в скруті, — матроси блукали безробітними, а кораблі бездіяльно стояли на рейдах із згорнутими вітрилами. Тут Голандцям і прийшло в голову, а чому б самим, обминаючи Лісабон, не махнути до Орієнту. Кораблі є, матроси теж є, і то бували матроси, які вже не раз побували в Індії і в Індонезії, працюючи на португальських кораблях. Спробували і досягли свого. Навіть більшого! Голандці помітили, що як їдеш від південної Африки просто на схід, а тоді під прямим кутом повертаєш вгору до Яви, то досягаєш її скорше, аніж коли б ти їхав навпростець. Все це завдяки сприятливим вітрам у південній частині Індійського океану.

В разі шторму корабель, що плив таким прямим кутом, збившись із дороги міг легко натрапити на Австралію. Ось як європейцям пощастило наблизитися ще більше до цього найвіддаленішого континенту.

Для всіх згаданих мандрівників Австралія виглядала як неприваблива гола країна. Це може зрозуміти кожен і теперішній емігрант, що приїхав до Австралії з Європи і бачив західне побережжя цієї країни. Далеко з туману висовуються пестельні чорні кручі, а за кораблем кричучи, женуться голодні великі, птахи, що розмірами нагадують птахів, взятих із Свіфтових оповідань про мандрівки Гулівера до дивних країн велетнів і карликів.

Також за старих часів між моряками ходили фантастичні оповідання про дивну природу австралійських круч — прилягати заблукалий корабель і трошити його на дріб'язки.

Неприхильним до Австралії лишився і перший відвідувач — англієць. Його ім'я було Демп'ер, — він був піратом. Не в приклад іншим, цього пірата цікавили науки, він накидав олівцем мапи тих країн, що повз них пропливав, а пізніше, повернувшись до Англії, опублікував книгу своїх пригод. Тут він розповів, як йому і його приятелям пощастило свого часу вкрасти один еспанський корабель. Щоб уникнути небажаної зустрічі з якимось патрулем, пірати подалися до Австралії, що лежала поза тогочасними морськими шляхами. Вони кинули якорь недалеко від місця, де тепер розташований порт Дарвін. Залога взялася чистити і ремонтувати, Демп'ер спробував нав'язати знайомство з аборигенами. Вони ніяк не «розуміли, що таке комерція, не давали кенгуру за пару брязкалець, були бідні, брудні і надзвичайно нецивілізовані.» Така картина не обіцяла піратам ніякої наживи, і вони були раді, коли прийшов час вирушати в дорогу.

До речі, Свіфт, автор « Мандрівок Гулівера », як видно, теж читав Демп'ера; він примістив країну Ліліпутію недалеко від берегів Австралії.

Насправді ж Австралія зовсім не є такою пустельною, голою і бідною, як це здавалося різним мандрівникам. Отже, щоб розвіяти цей міт і щоб зробити останній крок для відкриття Австралії, треба було людину, що провела б детальніше слідство і сказала б прихильніше слово щодо цієї країни. Такою людиною був Джеймс Кук. У протилежність іншим європейцям, він наблизився до Австралії зі сходу. Тут ця країна виглядала вбраною в зелень

зграї верескливих птахів пурхали з дерева на дерево, а на луках паслися табуни кенгуру і походжали довгоногі струсі. Без жадного вагання Джеймс Кук кинув думку про можливість колонізації цієї країни, додаючи, що природа й підсоння тут цілком відповідають європейським смакам. В Англії Джеймс Кук опублікував свою книгу про Австралію. Її переклали на численні європейські мови. Вона негайно завоювала широку популярність і в ті дні не було жадного прогресивного західного європейця, що не читав би її. Вона була настільною літературою французького короля Людовика XVI і Наполеона Бонапарта.

Джеймс Кук загинув у раптовій бійці з тубільцями одного з Тихоокеанських островів. Кук був справжнім мореплавцем, мав потрібний інстинкт і не раз змінював курс корабля без, здавалося, видимої причини, а насправді тому, що, як ніхто, відчував недалеку землю або підводну небезпеку. На різних відкритих ним Тихоокеанських островах можна знайти пам'ятки на його честь, в Сідней і в Лондоні стоять його пам'ятники.

Тіло капітана Кука все ж врятували і за моряцьким звичаєм поховали в морі. А декого з його компаньйонів так і не знайшли. Вже недавно, перед початком другої світової війни королева того острова, що є одним з групи Гавайських островів, приїхавши до Лондону на візит, хвалилася, що і вона має в своїх жилах білої крові, бо, мовляв, її предки з'їли Кукових співтоваришів.

Отже, як видно, не легко, не за один день і з великими втратами далось відкриття Австралії. Поміг результат надлюдських зусиль, щастя і невдач в боротьбі за існування. І коли одна європейська нація робила крок до Австралії розгублено і спинялася то друга нація робила крок наступний.

## AUSTRALIANA Terra Australis Incognita

Під такою латинською назвою, що означає «Невідома Австралійська земля» означали португальські і голандські мореплавці в XVI ст. на своїх мапах новий континент поверхнею 3.600.000 квадратних миль. Доки лейтенант Джеймс Кук остаточно відкрив Австралію в 1770 р. багато мореплавців і географів знали про існування цього континенту, а особливо еспанські і голандські моряки, подорожуючи до Індії, бачили західні береги Австралії. Деякі

з них, як еспанець Де Торес уже в 1605 р. відкрив Нову Гвінею, думаючи, що це частина Австралії, чи як тоді уже її називали через велике зацікавлення голандців — Нова Голандія.

Голандський мореплавець Тасман в 1642 р. робив спроби з півдня причалити до австралійської суші, відкриваючи сьогоднішню Тасманію, яку охрещено його іменем. Голандці, знаючи частково про існування Австралії, тримали це у такому



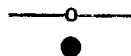
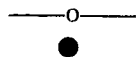
секреті майже два століття, що й самі забули пізніше підняти той великий скарб, який лежав у нетрях цього великого континенту лежав у нетрях цього великого континенту.

\* \* \*

Історія приписала відкриття цієї землі хороброму морякові Кукові, який хоч по-сив ступінь лейтенанта морської фльоти, залишиться відомим на увесь світ, на всі часи, як великий капітан.

Його поїздка була спричинена 1769 р. астрономічним випадком. В той час, за обсерваціями Королівського Астрономічного Об'єднання, планета Венус мала перехреститись в своєму повороті з сонцем і найпридатніше місце для обсервації були південні моря. Астрономи, що були на покладі

золота в таємниці є неможливим, і губеркорабля, заобсервували цей феномен і експедиція Кука попливла далше у південно-східному напрямі, перевідкриваючи Тасманію і Нову Зеландію. Джемс Кук, після виготовлення точних мап побережжя обох островів, вирішив розкинути котвиці на північ, чим відкрив собі шлях до східного побережжя Австралії, на якому перед ним ще не була нога білої людини. Причалуючи в неділю, 30 квітня 1770 р. в Ботанічній затоці (назвали ботаніки з експедиції Кука з уваги на безліч нових рослин, невідомих у природничому світі), капітан збагатив землі Бритійської корони і задовольнив свої бажання, які висловив у своїх описах: «Моею амбіцією є піти далше, ніж була колись якась інша людина, і йти так далеко, як це тільки для людини можливо».



## ГАРЯЧКА ЗОЛОТА В АВСТРАЛІЇ

Доба розшуків за блискучим жовтим металом в Австралії тісно пов'язана з іменем польського графа Павла Стжелецького, який вирушив у 1839 р. з науковою експедицією до м. Сіднею в напрямі теперішнього Гіпсланду у Вікторії. Під час експедиції граф помітив між скелястими покладами зернини золотого металу. Наукові дослідження в Лондоні, на підставі принесених відламків скель, ствердили в них велику подібність в геологічному формуванні з уральськими скелями, що також відзначилися багатими покладами золота. Від перших припущень про існування золота в Австралії минуло 11 років, поки власник овечої ферми біля Батгurstу Едвард Гаргрєвес почав систематичні розшуки, затруднюючи багато робітників. Гонитви за золотом влада в той час не підтримувала, боячись, очевидно, великої деморалізації, яка могла б наступити поміж тодішнім населенням, що у великий мірі було тут на засланні. Це й було причиною того, що знахідку Стежелецького і багатьох інших влада тримала у таємниці майже ціле десятиліття. Ця політика уряду спонукала краевого комісара Батгurstу зробити донос до губернатора на Едварда Гаргрєвса, який забирає людей від овець до шукання золота. В той час представни-

ки влади побачили, що далше тримання натор нагородив оскарженого Гаргрєвса нагородою в 10.000 фун. і представив його королеві Вікторії, як прославленого шукача золота в Австралії.

Історія видобутку золота в Австралії має три етапи. Перший етап був спокійний, коли шукачі були тільки принагідні одиниці, що знаходили то тут, то там невелику кількість золота.

Другий етап — це пошесть, що охопила тисячі людей з цілого світу єдиним бажанням стати багатим за ніч. Деяким щасливим пощастило, а інші задоволились лише невеликою здобиччю. Траплялися й такі випадки, коли вівчар у Новій Південній Валії несподівано наткнувся на 25 унцій чистого золота або господар у Вікторії, копаючи рів, за одним помахом лопати викопав скарб, що дорівнював масткові не одного багатири світу. У другій фазі розшуків золота уряд запровадив контроль здобутків, оподатковуючи шукачів за право на розкопи в королівських землях.

Оподаткування і збирання тих податків було чи не найбільшим завданням поліції, бо нещасливий шукач не міг платити податку так само, як і не міг лишити бажання копати глибше й далше.

Третій і останній етап — це час золотодобувної промисловости у великому розумінні при застосуванні модерних засобів науки і капіталу.

Австралія своїми покладами поважно збагатилась кількістю золота на світовому

ринку, збагатилось і чимало людей того часу, але доба золотого віку безповоротно минула, залишивши розриті терени Батгурсту, Бендіго і Балларату, як свідки тих, ще незабутих днів.

І. К.

Ростислав Василенко.

### СПРАВА ТЕАТРУ — СПРАВА КУЛЬТУРИ.

Минає рік за роком нашого побуту в Австралії. І не відомо, скільки ще проминє. Укр. еміграція тут потроху приходить до себе, після воєнного і повоєнного жаху. Люди мають певний матеріальний добробут, але не раз, і то серед різних суспільних верств, чується нарікання на духове безгрунтя. Правда, розбудована своя преса, церкви, товариства, гуртки, більші або менші організації, але нема того, що так притаманне нам, українцям, нема театру. Єдиного для всієї укр. еміграції в Австралії професійного театру. В свій час на сторінках «Вільної Думки» це питання було порушене, але не набрало великого розмаху серед громадянства. А шкода. Справа в тому, що в нормальних державних умовах існують три великі, важливі чинники виховання людей, три основи вирощування національної і політичної свідомости, розширення світогляду, поглиблення культури. Це є церква, школа, і театр! Крім того, є ще література, але вона входить до науки, до школи. Отже — церква, школа і театр! Це в нормальних державних умовах. А що лишається нам тут, на еміграції? Школа українська відпадає. Лишається церква і театр. Є люди, які вже біля десятих літ відірвані від рідного ґрунту, молодь підрастає. Звідки вона довідається про рідний побут, побачить його наочно? З театру! Про героїчну козацьку минувшину? З театру! Про величезні надбання української культури? З театру! Про боротьбу і живучість нації? З театру! Що буде вогнищем культурного життя еміграції? Театр! Хто, як не мистці, ознайомлять нашого глядача з новітнім, модерним напрямком в літературі і мистецтві? Є серед нас багато різних фахівців в усіх ділянках, технічних, наукових, громадських. Є фахівці і в ділянці театральній. Правда, вони розкидані по цій країні, але два стимули могли б їх звести в одне місто для органі-

зації єдиного театру, — це служба для свого народу і фанатична любов до театру. Так, фанатична! Бо, звичайно, треба було б відмовитись від деяких вигід, працювати тяжко, щоб зробити певний запас репертуару, з яким можна б обслуговувати гастролями всі місцевості, де є наші люди. Ця праця може пішла б і за рахунок фізичної праці, працювати фізично довелося б лише частково, у вільні від театральної праці години, але зате який колосальний моральний зиск мав-би такий театр?! А матеріально? Це б уже залежало від громадянства. Від укр. громадянства вимагалось б лише одне — купити квиток до театру. Справедливо зазначив автор у «Листі до земляка» «Вільна Думка», що актори, взагалі мистці, це ж люди, які десятки років працювали за своїм фахом для свого народу, часто в жахливих умовах, але не кидалися на гріш, а служили чесно і віддано мистецтву. І служать далі, так само безкорисно. Це такі ж трудівники, як і кожен інший, але не для себе, а для всіх. Та наше громадянство досить інертне. Чи потреба театру є його органічна духовна потреба чи вона настільки апатична до всього, що не для нього не є справа першої потреби? Звичайно, є і завжди буде певне число прогресивної публіки, яку можна вважати театальною, але в наших умовах, творячи єдиний укр. театр в Австралії, ми мусіли б мати підтримку всієї туземної укр. еміграції. Правда, в основному ця еміграція ще не втратила вілчотів вірної постави в рішучих моментах, але чи в цьому питанні вона зрозуміє всю вагу театру і чи підтримає його наповнення і зріст? Адже ж пару десятків фахових людей постарлять себе на службу для всієї туземної укр. еміграції. А цих пару десятків людей, з великим стажем, з освітою з практикою є. Частина з них ось уже другий рік безперервно працює

над все новим репертуаром в Українському Театрі Малих Форм в Аделаїді, частина в Мельборні, частина в Сідней і інших містах країни. Цим фахівцям довелось б перенести великі труднощі, щоб зібратись в Мельборні і там створити (напр. Сідней чи мельборн) і там створити театральну одиницю, а вже звідти обслуговувати гастролями всі інші міста з укр. поселенцями. Слово за громадянством! Інертність, дрібно-міщанська байдужість

і запліснення, чи бажання зробити щось для самих себе, і те щось, було б доказом громадської і політичної зрілості, доказом розуміння ваги культури, ваги збереження своїх традицій, своєї любови до мистецтва, зокрема до театру. Нарід що має власний театр — нарід культури, еміграція, що має власний театр — еміграція передова, яка ніколи не втратить національної іскорки і яка ніколи не вмере, в духовому розумінні.

\* \* \* \* \*

### УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР У МЕЛЬБОРНІ.

Між тисячами наших емігрантів, що приїхали до Австралії, є також і деяке число рооптників театального мистецтва. Розсаялись вони по великих просторах цього континенту, і лише нечисленні з них попали до більших осередків, як Сідней, Мельборн чи Аделаїда. Але й там, зобов'язані дворічними контрактами, працею, що ніяк не нагадувала їхнього професійного заняття, вони не мали, а то ще і досі не мають можливості повернутись до свого фаху. Проте, висока ідея, що вела їх ціле життя, змусила забути про щоденні терни, і вони після праці на фабриках і фармах почали сходитися в свої мистецькі гуртки, щоб там за спільною улюбленою репетицією провести свої вільні від контрактної праці хвилини.

Українське театральне життя в Мельборні народилося вже на самих початках існування Української Громади Вікторії. Спочатку всякі мистецькі імпрези відбувалися в рямцях так зв. «мистецької секції» при У.Г.В., аж поки в місяці лютому 1951р. заходом і трудом наявних українських акторів і музик, створено театр при У.Г.В. Була це велика відвага творити театр, немачи на це ніяких мистецьких засобів, ніяких декорацій, ні костюмів, навіть зал для репетицій і вистав. І на таку відвагу могли собі дозволити тільки мистці, що ніколи не задумуються над технічними труднощами такого діла, бо мрійливо літають по небесних просторах. Небагато було таких фанатиків, що жертвували всі свої вільні хвилини театрові, і режесура мала

не легке завдання підібрати п'єси до вистави, що своєю, і змістом, і декораційними можливостями, а врешті і величиною обсади надавалися б до постави. А все ж таки б травня ц. р. українці Мельборну мали змогу бачити першу поставу театру — «Землі» В. Стефаніка. І десь взялися нові декорації, світла, костюми, оркестра, і вистава нагадала нам рідний театр ще з відтам, з дому, хоч і в мініятурі. Я не збираюся тут писати ще одну похвальну рецензію з цієї вистави, та все ж таки я не можу відмовити собі цієї погоди, щоб всім вам, що чимнебудь спричинились до влаштування цього вечора, подякувати від імени старого театрала.

Як і належало сподіватися, матеріальний успіх з вистав малий, — все ж це не перешкоджає акторам працювати над наступними своїми поставами. П'єса І. Франка «Украдене щастя», Васильченка «Наперші гулі», комедія — фарс «Тітка Карла» й Мелешка «Трьома шляхами» — це найближчий репертуар театру. І в цей спосіб наші актори виконують заповіт, що виписаний на першій сторінці їхнього прайвильника:

«Щоб українське мистецьке життя на чужині не занепадало, ухвалюємо тут, в Мельборні, створити свій український, національний театр, побудований на твердих основах театального життя, тоорисности, солідарности, співпраці і відданости справі, на хвалу й честь української нації і її театального мистецтва».

Еска.



ГОСПОДАРЧО — ПРАВНИЙ ІНФОРМАТОР «НАШОГО ВІСНИКА».

На цьому місці наш орган буде поміщувати відповіді на запити наших читачів у справах господарчого, правового і соціального характеру. У випадках, які по своїй суті цікавлять тільки одну особу, Інформатор «Н. В.» буде відповідати даній особі листовно, а питання, що цікавлять ширший загаль, будемо періодично публікувати у наших виданнях. Крім того, Редакція «Н. В.» буде стояти на послугах наших читачів у справах перекладів на англійську і з англійської мови та виготовлення подань до різних урядових чинників і установ.

Безперечно, що, будучи молодією емігранткою в Австралії, ми не маємо фахівців у всіх ділянках, зате «Н.В.» скерує вас при розв'язанні складніших питань найкоротшими шляхами до тієї установи чи уряду, куди вам треба звернутися або до нашого правника, який полагодиць Вашу справу. Для збереження повної дискретності зобов'язує нас не тільки стара журналістична традиція, але також правні засади, що є важливі для тих установ, терен діяльності яких стикається з приватною одиницею.

За виконані послуги «Н.В.» не буде вимагати грошової плати, хіба звернення фактичних видатків, які повстали б в процесі полагодження Вашої справи. До листа не просимо відразу давати поштові марки (значки) вартістю 2 шилінги.

Ще перед випуском цього числа ми одержали від Управи Громади різні запити, на які відповіли зацікавленим особисто, а деякі з них подаємо в наступній рубриці, яку «Н.В.» призначив для цієї мети.

**М. Б. (Бонегілла, Вік.)**

Чи потрібно зголошувати зміну адреси і місця праці після відбуття контракту?

Так! Департамент Іміграції повідомив нас окремим листом, що всі небритійські громадяни на терені Австралії повинні подавати до відома зміну місця осідку або праці так довго, поки вони не приймуть австралійське громадянство.

Особи, що мешкають в стейтових столицях, повинні зголошувати про ці зміни до Департаменту Іміграції даного стейту, а ті, що мешкають поза стейтовими столицями, можуть повідомити найближчий поштовий уряд, який має право переказувати гроші.

Цей обов'язок зовсім не узалежнює вас від вільного переселення з одного місця на друге і доброго вибору праці, але для виконання урядових вимог радимо Вам і всім нашим читачам виконати повністю цю формальність, бо за її порушення загрожує небезпека грошової кари до 50 фунтів, або 3-ох місячного ув'язнення.

**Т. Т. (Оранже, Н.С.В.)**

Вашого листа в справі за купу фарми на кредит одержали. Не маючи повної уяви про Ваші фінансові можливості в майбутньому, ми не в стані підтримувати або відмовляти Вас від Вашого наміру. У зв'язку з Вашим питанням ми можемо сказати тільки те, що, купуючи на сплати, Ви повинні заздалегідь обдумати висоту вplat, які Ви зможете сплачувати, навіть тоді, коли б трапився якийсь непередбачений випадок.

Точне виконання зобов'язання є найважливішою точкою при підписанні контрактів купна і продажі. Порушення цього зобов'язання австралійський закон розглядає, як зламання цілого контракту. Отже, у випадку неспроможности сплачувати означені влати теперішній власник фарми міг би Вас оскаржувати за невиконання контракту, при чому він не має жадного зобов'язання повернути Вам депозит і всі влати, які Ви влатили до того часу.

Одначе, ця суворість законодавства не повинна Вас відстрашити, бо вона створена не тільки для охорони і безпеки одної сторони. Цей правопорядок є дійсний тільки в загальному, а на місці Ви можете підписати умову, на яку Ви взаємно погодитеся і в яку можна внести точку для злагіднення Вашої правової позиції на випадок якоїсь несподіванки.

I. M. (Ессендон, Вік.)

На Ваше запитання у справі побоювання при купівлі землі ми поділяємо Вашу обережність. Якщо Ви не знаєте особисто Вашого агента і ніхто з кола Ваших знайомих не мав з ним жадних торговельних справ, то найдоцільніша розв'язка бу-

де, якщо Ви перед підписанням умови звернетесь до австралійського адвоката. Ваш видаток буде від 3 - 5 фунтів, за що Ви будете мати повне задоволення, що Ваша земля не обтяжена позичкою або за-леглим податком попереднього власника.

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ



Марко Вовчок — «Сестричка Мелася», зповідання, видання В - ва «Нашим Дітям» О.П.Д.Л., мистецьке оформлення Якова Гніздовського, стор. 32, рік 1951.

Серед видаць дитячої літератури В-во «Нашим Дітям» О.П.Д.Л. заслужено здобуло найперше місце. Зосередивши навколо себе найкращі письменницькі сили, Об'єднання випускає щораз нові й нові видання, насичені любов'ю до рідного краю і мистецьки оформлені.

Сьогодні наше око тішить нова книжечка — оповідання Марка Вовчка «Сестричка Мелася». Постагі Михайла й Меласі, пасіка, красвиди, напад ведмеда на пасіку і переживання героїчної дівчинки — все це приносить чудовий малюнок української старовини, змальовує цікаву пригоду, викликає любов до України, западаючи глибоко в дитячу душу.

Єдиною невеличкою вадою вважаємо те, що в оповіданні залишено низку архаїзмів, діалектизмів та нелітературних форм що заважають дитячому сприйманню, в чому ми вже пересвідчилися. До таких слів належать хочби й такі, як: **унука, прилюбляє, омаленько, забачити, одмішне й перемішне, ласач, брався за рудницю, що собі покупив.** Такі місця варто б звести до сьогоднішніх форм, до приступніших і вірних з сьогоднішнього погляду.

Та ці вади не знижують загальної вартости, і ми щиро закликаємо всіх, хто має дітей передплатити чарівне українське «Євшан — Зілля», що набуло вже загального признання.

Адреса:

O.P.D.L., Lot 56, Percy St., Newport, Vic.

Д. Ч-6.

«КИЇВ» — журнал літератури і мис-

тецтва, травень — червень, №3 1951 рік, стор. 152, Філядельфія.

Зміст: О. Стефанович — Кінець Атлантиди. Є. Маланюк —\*\*\* Б. Нижанківський — Нині вигляну вікном. Ів. Криницький — Останній романтик. Ф. Дудко — У гостях у кримського хана. С. Аполів — Дуб. Іван Коровицький — Спогад про Б. Ольхівського. Карл Сендберг — Питання. В. Державин — Вільям Водзворт і т. зв. озерна поетична школа. А. К. Гордон — Ідеологія Христа. 3 листів до редакції. Рецензії. З театру.

«НОВІ ДНІ» Ч. 19. Універсальний

журнал, серпень, 1951, 32 стор., Торонто, Канада. Зміст: Максим Рильський - Моему Краєві. Володимир Сосюра - Любів Україну. Н. Щербина - Тополя. Олекса Веретенченко - Матроси. Яр Славутич - 3 книги «Оаза». Ганна Черінь - Екзотика. Василь Чапленко - В нетрях Копет - Дагу. Аркадій Любченко - Уривки з щоденника. Гр. Шевчук - «Париж треба закрити.» В. Світлицький - Юхим Михайлів - Нездоланий мистець. Б. Савенко - Мертве схопило живе. Петро Волиняк - Підсумки декади. Л. Де Маріні - Еміграційні типи. Рецензії та інше.

Літературно-мистецький журнал «Пороги» № 11, серпень 1951р. Зміст: Л. Полтава - уривки з поеми «Нестор». І. Качуровський - Корабельний цвинтар. Ігор Ка-

чуровський - \*\*\* З поезій Ніцше — Переклади М. Ореста. Ж. Мореас - \* \* \*. С. Цвайг - Брюгге. Поль Валері - Пальма. Є. Онацький - Геніяльні діти. М. Цуканова — на грані двох світів. Л. Мацюк — З музичного життя. Вол. Державин - Поет надлюдського. Л. Мацюк - Муз. Фести. на честь Моцарта. М. Подворняк - Рідна земля. Пародіяриум.

Іван Смолій - «Кордони падають», повість. Видання Клубу приятелів укра-

їнської книжки, книжка 5, видавець Іван Тиктор, стор. 160, рік 1951. Вінніпег, Канада.

Василь Чапленко — «В нетрях Копет Дагу», в-во «Нові Дні», Торонто, 1951р., стор. 124.

N. Prychodko—“Commusism in Reality”.

видання укр. інформаційного бюро в Австралії, Аделяїда, стор. 64, рік 1951 ціна 2 шил.

Г. Неван

### ГАВРИЛО МАХОРКА

(З нашої дійсности)

Хочу познайомити вас з моїм «приятелем» Гаврилом Махоркою. Зустрів я його недавно на вулиці, цілком випадково. Підходить, подає руку.

— Що, не пізнаєте? — питає.

Я не пізнаю, правда, але бачу, що своя людина, то й кажу:

— Та десь наче вас бачив. . .

— Та я ж Гаврило Махорка, на паролі, пам'ятаєте? . .

Я таки й далі не пригадую, але кажу:

— Ага, ну й поправились, ледве пізнав!

— Та їсти є що, й випити хватає. Живеться добре. Ну, а що ж то вас ніде не видно, між людей не показуєтесь?

Це мене обурило. Як? Я між людей не показуюсь? Я ж майже щовечора в домівці, є діяльним членом чотирьох організацій! Чи, може, він хоче закинути мені неактивність?!

— Ви знаєте, пане Махорка, що я є в управі тих і тих організацій; а чи ви є хоч членом Громади?

— То я не про те. . . дайте мені спокій з тою громадою, — замахав він руками, досить уже ті комітети в Німеччині накараліся! Тут димократія, можна і без них. Ходіть краще до мене до хати, вип'ємо, побалакаємо, покажу, яку гарну хату купив.

Мені, правда, не дуже сподобалась його балаканина, але таки пішов. Мій знайомий повів мене якимись покрученими вуличками, аж дійшли до його маєтку — старої, брудної хати. Зайшли в середину. Темно й вогко. Він пояснює:

— Оце тут проживаємо: я з жінкою й дітьми. Трохи тесно, правда, бо займаємо лише одну кімнату й спільна кухня; решту найняли балтійцям.

— А чому ж, пане Махорка, своїх людей не взяли? — питаю.

— Приходили й свої, — розповідає він, — прийміть, ради Бога, просили, бо нікуди притулитися з дітьми. Чули, що у вас є мешкання. Мало не плакали. Дуже шкода мені їх стало. Порадився з жінкою та й кажу: «Не маємо мешкання, люди добрі, самі ото насилу мешкаємо. Ідіть з Богом», бо скажіть самі, не міг же я брати від своїх людей по чотири фунти? А ви пийте, не соромтесь, — наливає він мені — Шкода, що дітей зараз нема; такі розумні в мене діти, вже по-австралійському між собою говорять. Я знаю трохи по-їхньому, з дітьми вже добалакаюсь. Мене бо з жінкою нема дома цілий день, то діти вже майже забули по-нашому. Та й добре, може мудріші будуть від мене!

На початку розмови я ще мав охоту дещо порадити, але потім передумав. Справді, може діти будуть мудріші та й самі навчаться своєї мови. Я ще відважився дати йому одну, вже дуже «мирну» порадку:

— Ви, пане Махорко ходили б частіше до церкви та й діточок брали з собою.

— Ага, я чув, що тут є наша церква. Пішов би, та, знаєте, часу немає. Оті обертайми чоловіка замучать. А увечорі зійдуться люди, вип'ємо, пограсмо в карти — ото єдина розвага в цій Австралії. Заходьте й ви, показуйтеся трохи між люди. . .

Мій знайомий хотів ще щось розповісти, та мені було досить; я сказав, що ніколи й пішов.

Від того часу стараюся не зустрічати мого знайомого, Гаврила Махорку, бо як же я виправдаюся, чому не показуюся «між люди»?



Микола Зеров

СУНИЦІ

Верхами сосон шум іде розлогий  
І хмарою пухнатою темнить  
Високий день і осяйну блакить;  
У буйних травах плутаються ноги.

Отак би тут упасти край дороги,  
Примкнувши вії, і хоча б на мить  
Від псів гавкучих солодко спочить,  
Од нищих душ, підступства і тривоги.

А там, по хвилі набіжного сну,  
Натрапить знов на риму голосну,  
На ритми, десь у серці позосталі;

І, соків Геїних відчувши міць,  
Розплющить очі і зустрить коралі  
Таких веселих запашних суніць.  
9. VII. 1934 р.

Алесь Салавей

Я Л И Н К А

«Наш Боже, татка нам верни,  
Недобре нам самим» . . .  
Ялинка, Діти. І вогні,  
І дим, синявий дим.

А я дорослий, в млі уяв,  
Мов привид небуття.  
Чому не дим, синявий я?  
Чому я не дитина?

Чому? Чи лагіґним дитям  
І я, як інші, був?  
Покутний змучений життям,  
Мій юний дух заснув. . .

Як загуде колядний дзвін, -  
Від татка мо' привіт?  
Устане дух той, візме він  
Мене у дивний світ,

У інший гарний світ, куґи  
На крилах сни летять,  
Де весни, сонячні сади,  
Де роси мерехтять. . .

Ялинка, Діти. І вогні,  
І дим, синявий дим.  
«Наш Боже, татка нам верни,  
Недобре нам самим» . . .

З білоруської мови переклав (Б. Ол.)

З ЛЮДСЬКОЇ МУДРОСТІ

І. Афоризми

Лише справжнє є правдиве і лише правдиве є справжнє.

Людина старіє лише тоді, коли вона помічає, що починає старітися.

Головне не в тім, скільки людина має, а скількиї треба, щоб вона була вдово-лена.

Дехто думає, що на нього задивляють-ся, в той час як його оглядають.

В бідних голод викликає кухаря, а в багатих кухар викликає голод.

Скромність, як і відвага; хто має її найбільше говорить про це найменше.

Зробити щасливими інших багато лег-ше, ніж самого себе.

Нагода творить не лише злодіїв, але й героїв.

Кажуть, що дитинство - найкраща частина життя. Біда лише в тому, що лю-ди довідуються про це тоді, коли старіють.

Здоровий має тисячу бажань, а хво-рий одне.

Чим гірший тенор, тим вище він тяг-не.

Ми найбільше думаємо про те, про що хотіли б забути.

Коли б кожен простив іншому, як він прощає собі, — світ би був ідеальним.

Щоб сповнити свої ідеали — треба мати матеріяльні засоби, а, щоб здобути матеріяльні засоби, треба зректися тих ідеалів.

II. Приказки.

Єдність є сильна на слабкість.  
 Швидке рішення часто зводить діло майже все нанівець.  
 Побороги самого себе є найбільша перемога.  
**Прости — є найкращий порахунок.**  
 Співчуття і порада даремні після паганого вчинку.  
 Розумний робить на початку те, що дурень на кінці.  
 Хто хоче мати спокійне життя: дивись, слухай і мовчи.  
 Їж, що зготовлене, пий, що прозоре, кажи, що правдиве.  
 Шумовиння — не пиво.  
 Погане яйце псує цілий пиріг.  
 Занадто гостре — стає швидко тупе.  
 Любити — це значить когось цінити.  
 Ложкою меду більше нагодуєш мух, ніж бочкою оцту.  
 Криницю починають закривати після того, коли дитина втопиться.

Коли біда найбільша — Бог найближчий.  
 Шовки й атласи — гасять вогонь в печі.  
 Коли миша сита, то й борошно їй гірке.  
 Хто має шкляний дах, хай не кидає на інших камінням.  
 Коли тобі не повелось — не обвинувачуй інших.  
 В гарці втопилось більше людей, ніж в морі.  
 Малих злодіїв вішають, а великих лишають на волі.  
 Середина є найпевнішим шляхом.  
 Ласощі — спорожнюють кишені.  
 Щастя завжди має співтоваришку, що зветься — заздрість.  
 Нещастя рідко приходиться саме.  
 Хто хоче їсти зерна, мусить розкусити горіх.

\* \* \*

ПОВІДОМЛЕННЯ.

Зважаючи на цілий ряд запитань, не лише з Вікторії, але також і з інших стейтів, в справі кооперативи «Згода», повідомляємо наступне:

I. Кооператива «Згода» має за завдання фінансувати будови родинних домів для власного вжитку або купівлю готових домів, проте такий дім не мусить бути старіший п'яти років. Ніяких інших проблем, зв'язаних з будовою, кооператива не розв'язує.

II. Кооператива «Згода» видає позички своїм членам на будову чи купівлю дому лише в окрузі не більше 15 миль від місця осідку кооперативи.

III. Щоб стати членом кооперативи, зацікавлений підписує найменш 5, а найбільше 44 уділів по 54 фун. і зобов'язується ці уділи сплатити на протязі тридцяти і двох третіх років, але позика може бути сплачена і раніше.  
 Сума, внесена на рахунок уділів, дає 4% річно.

IV. Позичка видається на тридцять і дві третіх року. Висота позички не мусить бути вищою від суми, на яку підписані уділи. За позичку сплачується 4% річно.

V. При будові дому позичка виплачується не одноразово, а частинами (найбільше п'ять), залежно від поступу будови. Матеріал і праця, а при першій рамі теж і будівельна площа, творять основу

для урядового оцінщика. Згідно з його оцінкою, кооператива виплачує 80% капіталу, вложеного в будівлю.

VI. Крім одноразового вписового 1ш. і 5п. з одного уділу та 3п. місячно з уділу на адміністрацію кооперативи, член ніяких інших податків кооперативі не платить.

VII. Кооператива асекурує (застраховує) дім свого члена на повну позичену суму.  
 До часу повного сплачення позички, документ застрахування перебуває у володінні кооперативи.  
 Адреса кооперативи «Згода»:  
 "Co-operative Housing Society The Concord Limited." 3 Ross Street, South Melbourne, Vic.

Нова книжка новель  
**Вол. РУСАЛЬСЬКОГО**  
**«ПІСЛЯ ОБЛОГИ МІСТА»**  
 вже вийшла з друку.  
 Наклад обмежений. Замовлення надсилати до:  
 Mr. I. Hevelenko, 298 Franklin Street, Adelaide  
 Ціна з пересилкою в інші стейти Австралії — 4 шил.

FREE EUROPE AND UKRAINE

by Clarence A. Manning

The declaration of principles signed by the representatives of ten formerly independent nations in Philadelphia on February 11, 1951, marked a decisive advance in the great task of organizing and unifying the free world against advance of Soviet Russian Communism. As such it can only be welcomed by all lovers of liberty and believers in democracy. Such an agreement in a public statement has been long overdue and now that the leaders in exile have solved their differences and have resolved upon a common platform, they will have a more influential voice in the free capitals of the world and will be able to send their messages with more authority within the Iron Curtain.

It is a salutary thing that the world should be reminded in 1951 of the principles of the Atlantic Charter signed on August 4, 1941 by President Roosevelt and Winston Churchill. This document provided that in the future territorial changes would be made only by the will of the people and that every people would have the right to choose its own government. That document issued at the moment when the forces of Hitler had occupied all the countries that had been liberated at the close of World War I inspired the governments in exile very much as the Fourteen Points of Woodrow Wilson had been the signal for the demand for self-determination that had doomed the great empires that were struggling in World War I. Yet it was almost at once nullified by the action of Stalin in agreeing to it and at the same time asserting that the three Baltic states of Estonia, Latvia and Lithuania had joined the Soviet Union voluntarily and and the tacit toleration of this act of aggression by the democratic powers was only a prelude to the abandonment of the governments in exile and the establishment of the iron curtain.

Today the declaration of the leaders of ten countries, Albania, Bulgaria, Czechoslovakia, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Rumania and Yugoslavia, has in a sense brought the record back to the position of the democratic powers in 1941, if means can be found to make it effective. The principles here enunciated declare again for the dignity of man and the liberty of nations and they furnish a basis on which a just world can be built.

Yet this is not a final draft for a new world order any more than were the original Fourteen Points. It is often forgotten that in point 10 Wilson expressly stated that "the peoples of Austria-Hungary should be accorded the freest opportunity of autonomous development." It was not until some months later that the government of the United States and its associated powers definitely recognised the independence of the leading groups of the old Austro-Hungarian Empire and permitted the various national committees to set themselves up as free and independent governments and thus doomed the old empire of the Hapsburgs.

The same hesitation is evident in this declaration. The same ambiguity exists that gave the excuse for the abandonment of the Atlantic Charter at the time when it seemed as if the free nations even in their moment of greatest weakness and danger were going to hold the strong democratic position that they had assumed.

Let us look a moment at some of the phrases in this new declaration. "The peoples of the East feel themselves brothers not only to all the free nations of the West, but also to the Russian people and all the other peoples of the Soviet Union aspir-

ing to a common deliverance." Does that phrase mean what it seems to say! Does it mean that the representatives of the ten nations that have fallen under the control of Soviet Russia or Soviet Communism recognise the rights of the peoples of the Soviet Union to be free from Russian domination? Or does it mean that they are merely opposed to the regime of Stalin and care little about conditions within the Soviet Union?

In favour of the latter interpretation is the fact that the declaration was signed in some capacity by Alexander Kerensky, the leader of the Russian Provisional Government, who during his term of office resisted all attempts at self-determination on the part of the oppressed nations of the Russian Empire and who consistently fought for the unity of Russia without regard for the wishes of the non-Russian victims of the tsar. Ever since, as the nominal leader of the "democratic" Russians in exile, he has constantly opposed the claims of all the independence movements and the Russian newspapers that have followed his teachings have at least the good word for the Bolsheviks that they did not allow Russia to be dismembered.

In support of this Russian interpretation also is the absence of any representatives of those peoples who asserted their independence from Russia at the time of the collapse of the tsarist power and who were subdued and brought into the Soviet Union by Communist arms and chicanery. There were no representatives present of Ukraine, of the Caucasus, of Turkestan. There were no representatives of any of those peoples who through their underground like the Ukrainian Insurgent Army are still carrying on an armed struggle for democracy within the iron curtain.

The significance of that struggle against overwhelming odds in only now beginning to sink into the consciousness of the Western World. When the first news of the activity of the Ukrainian independence forces first began to cross the iron curtain, it was received with incredulity. The victorious powers were only too willing to credit the story that they were merely bandits and it required the actual appearance of disciplined and armed detachments which had cut their way across Poland and Czechoslovakia into the American Zone and surrendered, claiming the rights of prisoners of war, before a doubting public even began to give credence to the idea that the people had been forced into subjection to Russian Communism in 1919, 1920 and 1921 still cherished the hope that they might be liberated and resume that independent national existence which they had claimed on the downfall of the tsar.

Within the last few months the news has come that General Taras Chuprynka, the leader of the Ukrainian Insurgent Army, has fallen in battle but that this did not mean the end of the movement. Since that time reports have come of new attacks of these patriotic forces around Mukachevo in Carpathian Ukraine and the evidence is growing all the time that there is a potential, if not an actual, revolt in the Ukrainian Soviet Socialist Republic.

Hardly a week passes, when Moscow does not make some new plot, some new danger from the Ukrainian nationalists. The Soviets have come to regard Ukrainian nationalism as the most dangerous point in their entire internal system. In their efforts to create their monolithic state, subservient to the Russian and the Communist mode of thinking, they have liquidated nearly all of the creative

geniuses of Ukraine, the leading writers and thinkers, yes, even the Ukrainian Communists, and yet they continue to find that the seeds of Ukrainian nationalism have not been extinguished. Does not that show that Ukraine through its representatives should be invited to sign this declaration of liberty which is in many phrases merely a repetition of the slogans developed and spread by the Ukrainian movement for liberations, which is working in close connection with those of Lithuania and Byelorussia?

We know less in the United States of the movement for national independence among the peoples of the Caucasus and of Central Asia. There have not come to the Western world so many of their leaders but when we remember their long struggle against Russian tsarist imperialism and the efforts of the people after fifty years more or less of tsarist suppression to restore their liberty after 1917, we cannot doubt that there are similar forces in action and ready to come to the assistance of the free world. Many of these peoples are Mohammedan in religion. They are spiritually and racially allied with that world extending from Turkey to China which is one of those areas from which Communism must be debarred, as Governor Dewey has stated. Today when the crisis of free civilisation is unrolling before us on the Asiatic scene, nothing could more decisively check the action of Soviet agents than a frank statement of the willingness of the Western world to recognise the rights of these peoples to the blessings of freedom.

Today when Americans, with their associates of the United Nations including the Turks, are fighting and dying in Korea, "the freedom and independence of our peoples (of Central and Eastern Europe) deserve to be defended with the same determination as that with which the United Nations are defending the freedom of the Korean people" and that is as true for the people of Turkestan, etc., as it is for the menaced Turks and Arabs and the already enslaved peoples of Central and Eastern Europe.

Of course if Alexander Kerensky signed this document as the representative of all oppressed peoples of Russia, merely to cement the power of Russians, there is nothing more to say. Moscow, the Third Rome, under Tsar or President or Com-misar, can still continue its divine mission to be the "elder brother of Eurasia" and can nullify all the hopes and aspirants of at least half of the population of the Soviet Union and can continue to menace the independence of those states which are represented in this agreement.

Yet there is no need for discouragement. As we have seen, even the original Fourteen Points did not proceed the entire way. President Wilson and his government could not bring themselves to recognise the independence of the peoples included within the Russian Empire. It is often forgotten in the United States that it was not until 1921 that the Baltic states were admitted to the League of Nations and not until 1922 when, under President Harding, they were formally recognised by the United States at a time when it is now believed that isolationism had already won that day.

This declaration of 1951 must be treated as what it is. It is a memorandum of citizens and former officials of countries that had secured between the two World Wars. It is a formal statement of the leaders of those peoples who were overthrown and subjected in the troubled times beginning with 1939 and ending with the final overthrow of the Czechoslovak democracy in 1948.

From this point of view it already represents

a tremendous advance. The United States has refused consistently to recognise the Soviet absorption of Estonia, Latvia and Lithuania and continued to receive their representatives who were here when the Soviet blow fell. Yet it did not feel itself bound to insist upon their entrance into the United Nations as charter members. So long as the authorities still believed in the peace-loving aspirations of Stalin and his Soviet group, they were willing to temporize and to allow the Baltic states to continue in a sort of twilight midway between existence and absorption—while the unfortunate population was being dragged away to execution or to concentration camps.

When the representatives of the next tier of states, taken after World War II, first began to gather together in Western Europe and America, they were very careful not to associate themselves with the representatives of the Baltic republics. They wanted to believe that the greed of the Soviets would be satisfied and that the full force of Soviet oppression would not be applied to their countries, if they were properly cautious. Those were the days when there was definite hope that Communism could be contained—at the cost of certain countries and freedoms. Again that hope was not fulfilled, even as the dreams that democratic governments could be set up under the aegis of the Western Powers and the Soviet Union had proved false and destructive.

It was only then and really after the issue was joined in Korea that the representatives of these states realised that they were in the same position as the refugees from the Baltic, that they were facing the same problems, and that they should act together. Now for the first time in a decade the representatives of Latvia, Lithuania and Estonia are openly brought in as nations that are established by Communism along with Poland, Bulgaria, Czechoslovakia, Hungary and Yugoslavia.

Tomorrow it will be seen that even this too narrow a view. Tomorrow it will be seen that all those peoples who are in revolt against Russian domination, be it tsarist or Communist, must be invited to attend and to sign their names and those of their peoples to a charter of human liberties. Just as it proved impossible at the time of the American Civil War for a country to exist half-slave and half-free, so it will be impossible for a world to exist half-slave and half-free. This is realised in the present document when it says "The suppression of freedom in one part of the world endangers the freedom of all nations and of all men." Sooner or later the reality of that statement will sink into the hearts and minds of men and when it does, it will lead to the addition of many more peoples and nations to this declaration.

When that time comes, there will be a real answer to the Soviet propaganda as to the imperialistic policies of the West. Already countries like Tibet are beginning to approach the United Nations for protection against the new imperialism of Communist China. A fearless and ready acceptance of the idea that all men and all peoples are entitled to those rights guaranteed in the Fourteen Points, the Atlantic Charter and now this Declaration will be a powerful step in advance and a weapon against totalitarianism as strong as were the appeals to self-determination in 1918.

Yet there is a further point to be noted. During the troubled days after World War I and the uneasy years of peace that followed, there were several territorial disputes between those peoples

whose representatives have now come together. The reopening of those clashes in 1938 and 1939 was but the preliminary to the holocaust that followed. Today this Declaration is a sign that confronted with a still greater peril, the leaders abroad have decided to sink their differences, even though there are sporadic signs that they might be reopened under more favourable conditions.

The conditions of the present and the movement for a united Europe give us hope that these distinguished statesmen and scholars and thinkers may see their way clear to create some real organization that will weld central and eastern Europe, once it is free of totalitarian and imperial theories, into a real unity that will preserve the essential rights of the people and their cultural past and yet reconcile the conflicting claims of two or more groups to one and the same area. In the course of the last thousand years, there are few places in central and eastern Europe that have not been under two or more sovereignties. It was only natural in the days when patriotism meant local loyalty to a ruling house, a ruling religion, or a feudal lord.

Today that is not enough. They must organise "a fraternal federation (which) must prize and respect the distinctive values of each nation, for the common good of our European civilisation and for the cultural heritage of mankind throughout the world." It will be a difficult task to reconcile with this broad outlook the local patriotisms that have meant so much to Europe. No one yet has any idea how this is to be brought about, what are to be the actual terms for the organization of the continent and the world. We know how it cannot be done. It cannot be done, if organization is to be a blind following of history, if territorial disputes are to be allowed to complicate men's thoughts and to fan new conflicts by old claims. There must be a new system which will maintain the old values and bring peoples together on truly democratic principles.

The founders of the American Constitution built more wisely than they knew or dreamed. They bound the thirteen colonies together in a union

that showed itself capable of expansion. That must be the goal of the leaders of the Europe of tomorrow. The old order in its most perverted form can be seen in the general policy of Russification advocated by the Tsars, by Kerensky, and by Stalin. The new order must create a living unity, a willing acceptance of the differences between peoples and the many points of agreement between them.

Still even if we take this document at its lowest value, we can see that it marks a tremendous advance over any of the statements issued after World War I or in the years between. **It contains at least the recognition of the fact that the iron curtain must be abolished and that human rights must be given to all men and independence to all peoples. That is a beginning.**

The small nucleus of countries that commenced this movement have grown, as their leaders have come to see the similarity of their problems. It will grow still larger, as they ponder more and more deeply and as events take their course. With America, Europe and Asia all involved in the present crisis, in the present effort to check the totalitarian onslaught of Russian Communism, it will be impossible to limit thought and co-operation to the map of 1939 or of 1918.

When that time comes, when the moment ripens for action, then we will see that Ukraine and the other nations enslaved by the Soviet Union and by Russian policy must be liberated and invited to take their part. Today apparently abandoned, they are proving their devotion to democracy with their lives in the silent, never-ending struggle against the aggressor. Tomorrow when the world is awake, they will be recognised and asked to join in the great crusade to make this one world truly one world and one free world. That is the significance and the meaning of this document and it deserves careful consideration even from those peoples who should have been asked to sign and have not been. It can easily prove to be a true beginning for a worldwide movement which will not end until man is truly free both in his national and personal existence.

## A Geographer Looks at East Europe.

By Myron Dolnytsky

As geographical factors quite often have influence on the political development of a country, even though in many cases they are overlooked, we shall discuss in this article the independence of Ukraine and Eastern Europe entirely from the point of view of a geographer.

It is no secret that the Russian imperialists, formerly of the tsarist Russia and at present of the Soviet Russia, have imposed on the Western World their own conception of Eastern Europe. Even now we still meet politicians, newspapermen and also geographers who regard Eastern Europe as a unit—not only as a political unit, but also as a purely geographical unit. It is no wonder that the old habit of some one hundred years ago—of regarding the politically free States as geograph-

ical units—still persists in many minds.

Such a misconception leads to the absurd idea, of regarding a political unit, an independent State, as a geographical unit, predetermined by physico-geographical factors. How often Eastern Europe is even today identified with Russia by the use of such terms as Russia and Russian instead of Eastern Europe and Eastern European! Such misleading terminology is used not only by magazines and newspapers and in political discussion, but also by scholars. We dare state without hesitation that some non-European countries are even better known to some Western geographers than Eastern Europe. Quite often we are simply astounded by the ignorance of the West on matters relative to Eastern Europe.

In general we regard all territories of which we have inadequate knowledge as actual geographical units. But after we spend some time on studies of such territories we begin to realize their real nature and their real divisions. This is true in regard to Eastern Europe.

We can already present today many well-founded proofs which point to the fact that Eastern Europe, from the point of view of a geographical, constitutes a higher kind of a unit, a complex of countries, and each of its countries constitutes a separate geographical unit, made up of natural geographical forces. These separate geographical units differ from each other in such geographical factors as: their geographical positions, their geological past, morphology, climate, flora, fauna, and population. These natural geographical units differ from each another, for instance, not less than Germany from Hungary.

The anthropo-geographical factors of Eastern Europe alone provide sufficient reason for its division into its natural geographical units and prove that Eastern Europe does not constitute a natural unit by itself. Man is an integral component of each country and is adapted to its geographical conditions as its flora and fauna. Is it not significant that in Eastern Europe which, it is claimed, is a territory without natural boundaries several separate races of people came into being and still exist in spite of all empires that have existed in Eastern Europe, including Russia, and have tried their hardest to unify all of them in their "melting pots" to create one race of people? This fact, the very existence of different peoples in Eastern Europe, should alone provide sufficient proof that each terrain inhabited by a different people differs very much from the others. The local population has adapted itself to the geographical conditions of the land it inhabits not only in Western, but also in Eastern Europe. In the anthropological sense the population of Eastern Europe is probably even less intermixed than in the West and the South. The different racial groups are deeply rooted there. The ethnic cultures in Eastern Europe differ from each other more than in the rest of the continent. The same could be said, *mutatis mutandis*, also about the languages of the region, and about the regional economic and political differences.

According to the present studies Eastern Europe can be divided into six natural regions—the Region of the White Sea (North Russia), Baltia, Muscovia (Russia), Uralia, Caspia, and Ukraine.

We shall give here only brief description of

the first five geographical units of Eastern Europe, for it is our main objective to prove here that Ukraine constitutes a separate unit among the countries of Eastern Europe. In other words, we intend to define the natural geographical position of Ukraine in Eastern Europe.

The Region of the White Sea (North Russia) is a northern region, bordering on the White Sea. It includes the depression of the Arctic Ocean region. It is purely a sub-Arctic region, marked by its relatively low plateaus, with post-glacial soil, sub-Arctic climate, and extensive tundra regions of marshes and tundlands. Its rivers flow into the Arctic Ocean. In its antropo-geographical factors, this region is settled by primitive Finno-Samoyed tribes. At the same time it is also a region of the age-old Russian expansion and colonization which have given rise to special forms of Russian culture, in its ethnic and material elements.

Baltia, which includes approximately Estonia, Latvia, Lithuania, and Byelorussia, is a region that is very similar in structure to the north-German lowlands, that is, it is covered with the eastern and the final moraines left by the glaciers and with marshy lakes. The Eastern European continental climate of the Baltic region is greatly moderated by the influence of the oceanic currents and through its direct contact with the Baltic Sea. Baltia belongs to the wooded zone of the eastern Baltic region. It is quite definitely separated from the rest of Eastern Europe by its forests, marshes, marshy lakes, and by a chain of the final moraine. Baltia still remains a land of small Baltic peoples who have been living there for ages, quite well protected there by natural barriers from the mighty political storms of the world. At the same time it has been easy for the cultural influences from northern and central Europe to reach this region, to take root, and to be assimilated there.

Muscovia (Russia) is a purely continental, central region of the East European complex, including the central Russian and the Volga plateaus, the plateaus of the upper Volga and of Vyatka, the eastern lowlands along the Volga and the Don depression. This region is dominated by the climatic influences of the Ural territory. Its absolute height is very low, and hence its surface structure lacks variety. Its climate is purely continental. The majority of its rivers empty into the Caspian Sea. Russia consists of several segments of the north European zone of mixed woods, of the Ural-Siberian zone, and of the north-eastern section of the bushland.

We can describe the anthropo-geography of



Russia in this way—It was formerly an outlying region of the Slavs. As there were no powerful and threatening neighbors in the immediate vicinity, as in Ukraine, the eastern Slavic tribes colonized with great ease and Slavized the Finnic tribes. This process gave rise to the largest Slavic people, the Russians. Muscovia occupied a convenient central position, for its woods separated it from the south-eastern steppelands. The nomads of the steppelands, who destroyed the ancient Ukrainian empire of the grand princes, kept Muscovy in subjection, too, without destroying it, and in fact even helped to consolidate it. After throwing off its Tatar yoke, Muscovy started to expand, and its central position gave it a chance to expand in every direction. The weakness of her neighbors served as the incentive. Muscovy's population kept on expanding too, by steadily absorbing great numbers of Finns through colonization and Russification.

The historically well-known "gathering of the Russian lands" by the Russian grand princes and tsars was obviously aided by the natural geographical factors and the conditions created by them. The favourable central position gave to this poor centre of Eastern Europe a definite superiority over its more richly endowed neighbours. Through steady aggression this centre succeeded in conquering and annexing its richer neighbours. Thus the centre of Eastern Europe grew into the centre of the largest territorial State of the world.

Uralia, with its mountainous terrain, lies on the border between Eastern Europe and Asia. It reaches in the west to the Vyatka district and the lowland east of the Volga, and in the south to the Caspian prairie lowland. The climate here is extremely continental, a highland climate. Uralia is a region of the Uralo-Siberian woods and of highland flora. It is the homeland of the Finnic and Turkic tribes, subjected to a modern and ever more intensive Russian colonization.

Caspia is a region of the lowland plains and of the depression around the Caspian Sea. This is a young coastal region, with local mountains, numerous saltlands, salt-water lakes, and with a unique coastal development. Caspia is a region of the Aral-Caspian prairie desert climate, consisting of desert prairies and requiring irrigation. It is a homeland for the remnants of the Turkic-Mongolian tribes who for many centuries roamed the steppelands of Eastern Europe. Formerly Eastern Europe was under their domination; at present they just manage to make a meagre living, dominated by a foreign civilization.

What place, then does Ukraine occupy in

Eastern Europe where it is the sixth geographical unit?

Ukraine is a southern region, the borderland of Eastern Europe on the Black Sea, including and based on the southern borderland mountains: the eastern branch of the Carpathians, the Crimean mountains, and the Caucasian mountains. It is evident that the boundaries of Ukraine, constituting a geographical unit, almost completely coincide with the Ukrainian ethnic boundaries.

The characteristic feature of Ukraine's morphology is the uniformity of the Ukrainian group of plateaus and belts of low plains. The structural lines of Ukraine run from west to east, that is, they follow the paths of the ancient glaciers. We do not meet a zonal structure in any other place in Eastern Europe. Thus the relief features of Ukraine belong rather to the pattern of Western Europe. The relief pattern of Ukraine is more varied than in the White Sea Region, Baltia, Caspia, or even Russia. Many large tracts of Ukraine remind us in their relief pattern of the varied landscapes of the central or western Europe. Such features of Ukraine have resulted from the past geographical upheavals which were different from the rest of Eastern Europe.

The climate of Ukraine is also quite different from the rest of Eastern Europe. It is peculiar to Ukraine. Four different climates meet in Ukraine: from the west the central-European climatic currents, still strongly saturated with oceanic moisture; purely continental influences from the north; dry desert currents from the steppelands in the south-east; and Mediterranean currents from the south. This mixture of four different climates provides Ukraine with a climate that is unlike the rest of Eastern Europe. It is so distinct from the others that a prominent French expert De Martonne has put it into a class by itself, and called it the Ukrainian climate. Ukraine has the most genial climate in Eastern Europe, where it occupies the same place as the climate of France in Western Europe.

In the hydrographical sense Ukraine belongs, with the exception of small strips of territory in the south-west and in the south-east, to the Black Sea basin. In this sense Ukraine is really the hinterland of the Black Sea and of the Mediterranean. This factor has had, as we learn from history, a special significance for Ukraine and at times had a decisive influence on Ukraine's cultural development. This fact that Ukraine is the only country that borders on the Black Sea in Eastern Europe will be of special significance for Ukraine in the future, in its political aspirations, its political

in mind that the Black Sea binds the lot of Ukraine closely with the Mediterranean countries and connects it with the network of the world's trade routes.

In Eastern Europe Ukraine stands by itself in its vegetation. Ukraine is mostly a region of prairies and bushlands, with a forest zone in the north-west where the woods of Central Europe meet with the woods of Northern Europe, and it has wooded districts in the Carpathians, in the Crimean mountains, and in the Caucasian mountains. The real steppeland occupies only a narrow zone of the black earth, choronzem, in the south. Due to the fact that Ukraine includes also the south-western zone of the black earth, which has a very genial climate, the cultivation of all kinds of plants in Ukraine is easier than in the rest of Eastern Europe. Ukraine is best suited for the growing of grains, vegetables, and fruits. This is the reason why Ukraine has been from times immemorial, quite often to her detriment, the granary of eastern and north-eastern Europe.

The anthropo-geography of Ukraine is very clearly marked. It was Ukraine, especially her bushland and wooded zone, that produced the Ukrainian people, who form a separate anthropological unit in Eastern Europe.

In the anthropological sense Ukrainians stand alone among the peoples of Eastern Europe. Their nearest relatives live in the Balkan peninsula (the so-called Dinaric race). Some ethnic characteristics indicate that they also belong to the cultural centre of the Carpathians. They are related linguistically to the same centre.

The special political conceptions and patterns of life of the Ukrainians were created by those special factors that are peculiar to the life on the borderland of the forests and in the bushland. That was the terrain where the Ukrainians came into being and grew to great power. Later they expanded along the rivers to the coast of the Black Sea. The cultural influences, extending there from the Mediterranean countries, provided them with the fundamentals of a higher civilization and of political organization.

The normal development of the Ukrainians was violently retarded by the incursions of the nomads from the steppeland. The constant attacks of the nomads so undermined the Ukrainian State and its people that the State, in consequence, came to a premature end. The Ukrainians were forced to retreat from

the South and to live in a confined territory in the North. The decay of the power of the nomads brought to an end the continual state of war in Ukraine, and allowed the Ukrainians to expand again peacefully over the hinterland of the Black Sea. After regaining their former advantageous geographical position, the Ukrainians set out again, after an age-long retardation, on the road of normal national development.

Now we can see that the so-called natural unity of Eastern Europe, supposedly also determining the political unity of the area, is but a mere Russian Empire, that grew up around the central State of Eastern Europe, that stamped that false conception upon the minds of the people in Western Europe. The strongly centralised regime of the Russian Empire became in the eyes of the western Europeans synonymous with that Empire, and not a region of many geographical units, a complex of many countries, as it really is.

It was during the XIXth century, which was the first century when the whole of Eastern Europe constituted one political and economic unit, that one could notice more and more clearly how unnatural was the dependence of some the countries of Eastern Europe upon its centre. The population of Russia increased rapidly and overcrowded some districts. But as its economic progress was very slow, this central country of Eastern Europe soon began to exploit mercilessly its outlying countries. It was in the interest of Russia to keep its subjugated countries weak, and unable to oppose its exploitation. Yet the people made some cultural progress. They became conscious of their own plight and in consequence their opposition to the centre of the State increased. The outlying countries of Eastern Europe developed, in spite of all the rigorous measures of repression, strong aspirations for self-government in matters political, economic, and cultural. Such aspirations, which later on changed into separatist movements, should serve as the best argument for the West to revise its unlucky understanding of Eastern Europe as if it were an indivisible regional and political unit.

CONCLUSION: Eastern Europe is the same kind of a complex of several separate geographical units, that is, countries, as Western and Central Europe. One of the most distinct units of Eastern is Ukraine.

---

—"The Ukrainian Bulletin"

LEGACY

When I'm dead, then let me slumber  
Underneath a mound  
'Mid the rolling steppe, with precious  
Ukraine earth around;  
That the mighty girth of acres,  
Dnieper's craggy shores,  
I may gaze on, may hearken  
How the blusterer roars.  
When it bears away from Ukraine  
To the azure sea  
Foemen's blood—then I'll depart from  
Mountain-side and lea:  
These, unheeding, I'll be speeding  
Even unto God,  
There to pray, but still that happen,  
I'll know naught of God.  
Grant m burial, then uprising  
Shatter every gyve;  
Drench with evil blood of foeman  
Freedom, that it thrive.

And my name in your great kindred,  
Kindred free and new,  
Ye shall cherish, lest it perish,  
Speak me fair and true.  
(1845)

—Percy Paul Selver

B.  
N. N.

The sun goes down beyond the hill,  
The shadows darken, birds are still;  
From fields no more come toiler's voices  
In blissful rest the world rejoices.  
With lifted heart I, gazing stand,  
Seek shady grove in Ukraine's land.  
Uplifted thus, 'mid memories fond  
My heart finds rest, o'er the hills beyond.  
On fields and woods the darkness falls  
From heaven blue a bright star calls,  
The tears fall down. Oh, evening star!  
Hast thou appeared in Ukraine far?  
In that fair land do sweet eyes seek thee  
Dear eyes that once were wont to greet me?  
Have eyes forgotten their tryst to keep?

BIBLIOGRAPHY.

TWENTIETH CENTURY UKRAINE, by  
Clarence A. Manning. Bookman As-  
sociates, New York. 245 p.p. \$3.50.

This new book by the author of "The Story of Ukraine" and of "Ukrainian Literature," dealing with Ukrainian problems of the first half of this century, is a timely one. The problems of Ukraine and of the Ukrainian people are at the present time of paramount interest to figures in public life in America as well as on the international scene. And the history of Ukraine in the past 50 years was the weightiest period since Khmel'nitsky's war against Poland (1648-1654). Hence a good account and an analysis of this era was sorely needed. Professor Clarence A. Manning in his new book tries to answer those needs. He treats chiefly of historical and political issues fo Ukraine during the past half century. He writes of the period during the World Wars I and II and in the intervals. He records the relations between Ukraine, Russia, Poland, Germany and Czcehsolovkia. Specifically he describes the relations with the Russian Communist aggressor, and the resistance of the Ukrainian people to Bolshevik enslavement. Dr. Manning like-

wise recounts the attainments of Ukrainian literature in that period and the uneven struggle of Ukrainian writers under Communist yoke for freedom of expression. He also mentions the DPs (Displaced Persons), those witnessed of Communist misrule and oppression.

A bibliography, special notes, and an index are added to the book.

As already said the book on the whole will fill in the needs for information on modern Ukraine. It may serve as a guide to the East-European problems, although not all chapters treat the assembled material with the same uniformity. Some are given encyclopedic treatment while others are treated in a more specific manner. The reader may obtain the necessary information on modern Ukraine, provided he studies the indicated literature in the bibliography. The book depicts what occurred in Ukraine during the past two generations, and its meaning as far as the world peace and security are concerned.

Irene Dobusch

